

Nogle Bemærkninger

ved Prof. R. Keyzers „den norske Kirkes
Historie under Katholicismen“
(Christiania 1856—57).

Af

Dr. C. Paludan-Müller.

Ikke uden Beundring kan man see den Udholdenhed og Dygtighed, hvormed de norske Historikere nu i en Række af Aar have draget deres Fædrelands Fortid frem af det Mørke, der saa længe har hvilet over mange Dele af den. Den ene Udgave af vigtige Oldskrifter, den ene Afhandling over Enkeltheder, det ene betydelige fremstillende Værk har nu i Endel Aar fulgt Slag i Slag ovenpaa det andet. Med en Iver, der ikke giver Californiens Guldgravere Noget efter, have Keyser, Munch, Lange, Unger o. Fl. draget Norges nationale Liv frem for Dagens Lys og henstillet Billedet deraf i levende og gribende Træk. Nærmest er det vel deres Landsmænd, der ere dem Tak skyldige for disse Arbejder, som ikke kunne Andet end virke høist velgjørende paa Folkets Udvikling; men ogsaa andre Historiens Dyrkere, og navnlig Alle, hvem Nordens Historie overhovedet ligger paa Hjerte, maae føle sig disse Mænd forpligtede for de mange og skønne Gaver fra deres Haand.

Det yngste, — endnu ikke engang aldeles fuldstændige — af disse norske Arbejder er Prof. Keyzers Kirke-

historie, som ingen dansk Historiker vil kunne læse uden Deltagelse og uden at erkjende, at her er givet et ogsaa for hans Fædreland betydningsfuldt Værk; thi ikke alene oplyser det umiddelbart Meget, som vedkommer Danmark; men den grundige, klare, livfulde Skildring af den katholske Kirkes Udvikling, dens Forhold til Folk og Stat i et Land, hvis Historie har saa meget Fælleds og Beslægtet med vort Lands, kaster nyt Lys ogsaa over dettes Skjæbne. Ingen kan læse Keysers Bog uden at nye Tanker om mange Punkter i Danmarks Kirkehistorie maae opstaae i hans Sjæl.

Det er ikke min Agt at recensere dette Værk; men jeg anseer det for at være af saa stor Betydning, at jeg føler Opfordring til at fremkomme med nogle af de Bemærkninger, det har fremkaldt. Og naar disse træde frem som Modsigelser, da er det ikke fordi jeg ved Læsningen af et Værk, der har givet mig rig Belærelse og Nydelse, har gaaet paa Jagt efter Svagheder; men det ligger i Sagens Natur, at de Dele, hvor man rolig optager den nye Belærelse, ikke kunne sætte Tankerne i den Bevægelse, som de, hvor man synes at Undersøgelsen endnu ikke bør erklæres for afsluttet. De nedenstaaende Bemærkninger ønsker jeg ogsaa betragtede mindre som Bekæmpelse af Forfatterens Fremstilling, end som Tvivl, der muligen kunde foranledige de omhandlede Punkter tagne under fornyet Overveielse. Dersom Prof. Keyser vilde forstaae dem saaledes, og dersom han maatte finde Lyst og Leilighed til at drøfte dem offentlig med mig, skulde det være mig særdeles kjært, at see mine Ord opfattede i samme Mening som de ere nedskrevne.

Et af de vigtigste Punkter i Norges ældre Stats- og Kirkehistorie er Kronens Forhold til Erkestolen i Throndhjem i Kong *Magnus Erlingsens* og Erkebiskop *Eystein Erlendsons* Tid. Det er nu den almindelige Beretning, at den nævnte Konge maatte i den Grad ydmyge sig for Prælaten, at han tog Norges Krone til Lehn af St. Olaf, d. e. af Throndhjems Erkebiskop, og lovede, at hans og hans Eftermænds Kroner til Tegn paa denne Underkastelse skulde ophænges i Throndhjems Domkirke. Der er vel reist Tvivl imod Troværdigheden af i det mindste det ene af de Aktstykker, hvorpaa denne Fortælling grunder sig; men Prof. Keyser har erklæret sig for Sagens Rigtighed og søgt at forsvare denne ved kritiske Betragtninger, som det for de mange af Tidsskriftets Læsere, der ikke kunne have hans Bog ved Haanden, er rigtigst her at gjengive i Uddrag.

Efterat Lendermanden Erling Skakke havde ladet sin Søn Magnus give Kongenavn af sine Tilhængere, i Bergen 1161, og i det følgende Aar havde fældet Kong Hagen Herdebred, blev Magnus Erlingsen samme Aar tagen til Norges Konge paa Ørething i Thrøndelagen; hans Fader Erling nedsløg derefter i Aaret 1163 det første Opstandsforsøg imod ham. Imidlertid kommer Eystein Erlendsson tilbage fra Rom som indviet Erkebiskop og tiltræder sit Embede engang i Aaret 1161, hvorefter han strax skaffer sig en betydelig forøget Indtægt ved at formaae Bønderne i sit Stift til at tilstaae ham Sagøren efter Sølvværdi, det vil sige, at de Bøder, der tilfaldt Erkebispnen, skulde beregnes paa en anden Maade, end de, der tilfaldt Kronen, og saaledes, at Erkesædets Indtægt af Sagøren fordobledes. Da Erling Skakke nu kom med sin Søn til Throndhjem 1162, klagedes for ham over dette Erkebiskoppens Overgreb; det kom derover til en skarp Ordvexling imellem

dem, der endtes med, at Erling lod sin Indsigelse falde, i det mindste for Øieblikket, medens Erkebiskoppen lovede at ville *kron*e Erlings Søn, en Føielighed, der, da dette var den første Kongekroning i Norge, maatte betydeligt styrke Magnus, hvis Ret til Thronen var udsat for saa mange Indsigelser. Da nu en pavelig Legat kom til Norge og et stort Rigsmøde af Geistlige og Verdslige samledes i Bergen i Sommeren 1164, blev den da omtrent otteaarige Magnus kronet der af Eystein; men hans Fader Erling paa hans Vegne maatte betale Kroningen med Kongedømmets Ydmygelse under Kirken. »Norges Rige skulde for evindelige Tider tilhøre Gud og den hellige Olaf, under hvis Overhøihed (dominium) Kongen skulde forestaae det som hans Vicarius og Vasal (tamquam suus vicarius et ab eo tenens); og til Tegn paa Kongedømmets bestandige Underkastelse skulde ved enhver Konges dødelige Afgang hans Krone offres paa Metropolitankirkens Altar. Erkebiskoppen skulde videre have Ret til Mecludførsel til Island for et vist Læstetal. Alle Pilegrime til den hellige Olaf skulde paa det Strengeste beskyttes, og Vold mod dem straffes med Fredløshed. Besmittelse af Metropolitankirken og andre Kathedralkirker skulde straffes med forhøiede Bøder. Kongen og alle hans Mænd skulde rigtig yde Tiende. De Særrettigheder, der allerede vare Metropolitansædet indrømmede til Ære for Pallium, skulde være stadfæstede. Biskopsvalgene og Kirkernes Besættelse skulde endelig foregaae uden nogensomhelst Indblanding fra Kongedømmets Side.»

I nærmeste Forbindelse dermed stod en anden Bestemmelse, nemlig om Thronfølgen og Kongens Udnævnelse: »Den skulde være Norges Konge, der var Norges Konges ældste og ægtefødte Søn, med mindre Ondskab eller

Uforstand gjorde ham udygtig til Kongedømmet, da i saa Fald den af hans samfædre Brødre skulde træde i hans Sted, hvem *Erkebiskoppen, Lydbiskopperne og tolv af dem tilnævnte Mænd af hvert Biskopsdømme* dertil fandt skikket. Var ingen ægtefødt Søn forhaanden, da skulde den være Konge, som var nærmest i Arv efter de Tilnævntes Dom, hvis han synes dem skikket. Opstod Meningsulighed imellem de Tilnævnte, da skulde Fleérheden raade, naar Erkebiskop og Biskopper stode paa samme Side. Efter Kongens Død skulde alle Biskopper, Abbeder, Hirdstyrere og hele Hirden samt *tolv de viseste Mænd af hvert Biskopsdømme, tilnævnte af Biskoppen*, inden een Maaned søge til den hellige Olaf for at raadslaae med Erkebiskoppen, og ved denne Leilighed skulde den afdøde Konges Krone offres for hans Sjæl og hænge der (hos St. Olaf, d. e. over hans Alter i Kathedralkirken) evindeligen Gud og den Hel. Olaf til Hæder. Men hvis nogen anden Mand lod sig tage til Konge, da skulde han have Guds og Fred forbrudt, ligesom og enhver, som dertil understøttede ham, og være i Guds og alle Helgenes, Pavens, Erkebiskoppens og alle Biskoppers Band. De som Biskopperne tilnævnte med sig til denne Færd, men som unddroge sig før den, skulde være i Interdict, brødige 40 Mark til Kongen, og ikke begraves i Kirken, hvis de døde i Interdictet.»

Denne Overeenskomst er her fremstillet efter to Kilder:

et Brev udstedt af Magnus Erlingsen til Erkebiskop Eystein, og

en Artikel i den ældre Gulathingslov. Brevet udtaler Rigets Overdragelse til St. Olaf, Lovstykket Arvefølgen og Reglerne for Kongernes Antagelse. Om den *sidste* Kildes, Lovstykkets, Paalidelighed har ikke været opkastet, og kan vel heller ikke med Grund opkastes Tvivl. Anderledes

med *Brevet*; og Tvivlene finde her nogen Støtte i dets Indhold under den Skikkelse, hvori det er bleven bevaret. Man kjender det nemlig kun af en feilfuld og utydelig Afskrift fra det 17de Aarhundrede, der rimeligviis er tagen efter en anden Afskrift, eller Afskrifts Afskrift, ikke efter Originalen. To Grunde ere fornemlig anførte imod dette Brevs Ægthed: dets Datering, »som nødvendig maa være urigtig«, og at dets Hovedindhold, Rigets Overdragelse til St. Olaf, ikke udtrykkelig nævnes førend i det første Udkast til Overeenskomsten mellem Kong Magnus Lagabøter og Erkebiskop Jon af 1273, — »og paa Grund heraf har man troet, at hele Brevet er et Opspind af den norske Geistlighed fra det 13de Aarhundrede. Hvad det første angaaer, nemlig den urigtige Datering (1276, X. Kal. Aprilis d. e. den 23. Marts, hvilken Dag i Brevet selv nævnes som Paaskedag), da kan Dateringens Urigtighed og Umulighed ikke afvises. Men paa den anden Side kan dette paa Grund af den Skikkelse, hvori vi nu have Brevet for os, let forklares som en senere Afskriver-Feil, uden at man behøver at erklære hele Dokumentet af den Grund for et Falskneri. Hvad den anden Indvending angaaer, da gjen-drives den ligefrem derved, at netop Hovedsagen i Brevet, Rigets Overdragelse til St. Olaf, bekræftes ved den omtalte Artikel i den ældre Gulathingslov, hvor Kronens Offring efter Kongens Død udtrykkelig nævnes. Thi denne Offring skulde jo netop være et Symbol paa *Underkastelsen*; og at der siges, at den skulde offres „for den Afdødes Sjæl“, kan ikke gjøre nogen Forandring i denne Anskuelse, da Artiklens hele Indhold noksom viser, hvad Offringen egentlig skulde betegne, om det end er udtrykt paa en mindre tydelig Maade end i Brevet, — muligen med Forsæt, for at undgaae et altfor stærkt Anstød. At en

Overeenskomst netop af det ovenanførte Indhold har været afsluttet mellem Kongedømmet og Kirken, mellem Erling Skakke paa det førstes, og Erkeb. Eystein paa den sidstes Vegne, maa saaledes ansees for utvivlsomt. Det Eneste, som en nøiegaaende og tvivlende Sammenligning mellem de tvende Kilder kunde give Anledning til at formode, er i det Høieste det, at begge Parter i Overeensstemmelse, og især Erling, gjerne have villet for det første holde denne noget hemmelig, i det mindste i dens fulde Udstrækning. Det kan saaledes være høist rimeligt, at baade hiint Brev og Artiklen i Gulathingsloven ere *noget yngre end den egentlige Overeenskomst*, om end begge Dele ere fuldkommen ægte. Maaskee tænker man sig rettest Gangen i det Hele paa følgende Maade: En Overeenskomst mellem Erling Skakke og Erkebiskop Eystein, aldeles stemmende med hvad ovenfor er anført, er bleven afsluttet umiddelbart før Kong Magnus Erlingsens Kroning; men denne Overeenskomst har — som endnu dengang i Norge var det almindeligste — været afsluttet *mundtlig* i den pavelige Legats, de norske Biskoppers og maaskee enkelte andre paalidelige Vidners Overvær, i hvis *Vidnesbyrd*, ligesom i de fra begge Sider *svorne Eder*, den havde sin *lovlige Sikkerhed*. Først efter dens Afsluttelse er Kroningen foregaaet, og Kroningseden, som Erling og tolv Lendermænd med den umyndige Konge aflagde, har været saaledes indrettet, at ogsaa den indeholdt en Betryggelse for Overeenskomstens Fasthed. Senere — uvist naar — har Erling benyttet sin Indflydelse i Gulathingslagen, hvor han havde de meest udbredte Ætforbindelser, til at faae den ovenanførte Artikel om Kongens Antagelse vedtagen paa Gulathing og indført i Gulathingsbogen; det var den Deel af Overeenskomsten, som var *ham* meest magtpaaliggende,

og den blev vedtagen med en Varsomhed i Udtryksmaaden, som paa den ene Side kunde gjøre den nogenlunde smagelig for Thingmændene, og paa den anden Side maaskee tilstedte i enkelte Dele en gunstigere Forklaring for Kongedømmet, end egentlig af Erkebiskoppen var paatænkt. Erkebiskoppen har atter længere hen fundet Kirkens Sag ved den brugte Fremgangsmaade mindre betrygget end ønskeligt var, og fordret en skriftlig Erklæring fra Kongedømmets Side; og denne fik han ved Kong Magnus's ovenomtalte Brev. Dettets aabenbar forvanskede Datering lader sig med største Lethed og Sandsynlighed berigtige til 1174 den 24. Marts, som er Paaskedag. Netop paa denne Tid truedes Magnus's Kongedømme ved et Parti, der reiste sig i det østligste af Viken paa Sverrigs Grændse, de siden saa berømte Birkebener, der havde i sin Spidse en *Kongesön*, nemlig *Eystein Meyla*, en Søn af Kong Eystein Haraldssøn. Partiet viste sig om Vinteren mellem 1173 og 1174, eller i den allerførste Begyndelse af sidstnævnte Aar. Denne Omstændighed har drevet Kong Magnus og hans Fader til at føie Erkebiskoppens Ønske. Ifølge dette har da Magnus, som nu selv var fuldmyndig til Landstyrelsen, nemlig 18 Aar gammel, i Nidaros Kathedralkirke, paa Paaskedag 1174, i egen Person offret sin Krone til St. Olaf og ledsaget denne høitidelige og offentlige Handling med Udstedelsen af hiint mærkelige Brev, der skulde tjene til ubrødelig Sikkerhed for den tidligere mundtlig afsluttede Overenskomst. I Brevet nævnes Erling aldeles ikke; det er udstedt af *Magnus som selvstyrende Konge* og er stilet til »Eystein, af Guds Naade Thrøndernes Erkebiskop, det apostoliske Sædes Legat, og alle Biskopper, Geistligheden og alt Folket i Norge«.

»Vi have saa udførligen handlet om Overeenskomsten, fordi den staaer som en høist mærkelig Kjendsgjerning, oplysende ikke alene Norges kirkelige Forhold i Middelalderen, men ogsaa Pavedømmets hierarchiske Grundsætninger i det Hele, hvor farlige de vare for Kongemagten, og paa hvilken nærgaaende Maade for denne de gjordes gjældende, naar Leilighed tilbød sig. Det er et Træk, som klarligen viser, til hvilket Maal den Tids Hierarchi stræbte, og hvor klogt og kraftigen Omstændighederne benyttedes for at naae det.«¹⁾

Ja var en *saadan* Overeenskomst virkelig sluttet, var det vistnok et meget mærkeligt Stykke, — endnu mærkeligere, end at England og andre Riger have været Lehn af Pavestolen: Kongen tager sin Krone til Lehn af den nationale Helgen, i Virkeligheden af Rigets egen Erkebiskop!

Men beroer dog ikke det Hele paa en Misforstaaelse?

Ingen ældre Historieskriver veed Noget af en saadan Overeenskomst. Torfæus er den Første, der har kjendt den, men kun af Forhandlingerne imellem Kong Magnus Lagabøter og Erkebiskop Jon af 1273 ff.; thi han har havt et Membranexemplar af det bergenske Forlig for sig²⁾. Torfæus kjender dog ogsaa Lovstykket ved Gulathingloven; men Brevet kjender han ikke. Det var først Arne Magnussen († 1730), der fandt det, uvist naar³⁾, og hvor, og om han har afskrevet det efter Originalen, hvad der dog er lidet troeligt, eller hvor langt den Afskrift, der laa for

¹⁾ Keyser I, 231—246.

²⁾ Thormodi Torfæi Hist. Rerum Norvegicarum, Hafniæ 1711 p. III, libr. 10, cap. 5. p. 567; p. IV, l. 6, cap. 3. pag. 354.

³⁾ Det er mig ikke klart, hvorfor Prof. Keyser henfører Afskriften til det 17de Aarhundrede.

ham, har været fjernet fra det oprindelige Brev. Derfra gik det over i Schönings Afhandling om Erkebiskop Eystein¹⁾; og efterat Suhm havde optaget Fortællingen om denne Norges Krones Underkastelse under Erkebiskoppen i sin store Danmarkshistorie²⁾, gjentoges den i en Skare af yngre Bøger som en Kjendsgjerning, der ikke sjelden gav Anledning til bitre Udgydelser imod Præster og Biskopper. Historien er altsaa først for ikke 150 Aar siden gaaet over i den almindelige Mening.

Og hvad der er endnu langt betydningsfuldere, end de ældre Historieskriverses Tavshed, er at Ingen i og udenfor Norge har kjendt det Allermindste til denne Lehnstagelse og Kong Magnus's Brev til Eystein, lige fra Magnus Erlingsens Tid, indtil Erkebiskop Jon drog det frem i Anledning af Forliget med Kronen, 89 Aar efter Kong Magnus's og 85 efter Erkebiskop Eysteins Død. I den Tid har dog Kronen og Kirken ført den heftigste og bitterste Strid om deres gjensidige Rettigheder. Hvor kan det tænkes, at Erkebiskop Erik, selv efterat han havde forladt Norge og i Danmark var ganske udenfor sin Fjendes, Kong Sverres, Paavirkning, skulde have tilbageholdt enhver Yttring om en saadan Rettighed for Thronhjems Domkirke, hvis han overhovedet har vidst af, at Erkesædet paa nogen Maade kunde gjøre Paastand derpaa? Men Pave Coelestin den Tredies Beskærmelsesbulle for Erkebiskoppen af 1194, hvor dog de Friheder, Magnus Erlingsen havde givet den norske Kirke, udtrykkeligt nævnes, og overhovedet de Curien, altsaa Erkebiskoppen, som har instrueret den, be-

¹ Suhms og Schönings Forsøg til Forbedringer i den gamle danske og norske Historie. Kbhvn. 1757. S. 428.

² Suhm, Historie af Danmark VII. p. 174, 435.

kjendte Rettigheder anføres¹⁾, veed jo aldeles Intet om denne allerstørste af dem alle, at Kronen skulde offres og Riget tages til Lehn. Og ligesaa lidt er der i Kong Sverres, eller en af hans Tilhængeres, mærkelige Stridsskrift imod Geistligheden noget Spor af, at en *saadan* Paastand har været opstillet fra dens Side²⁾, — kort, ligeindtil 1273 intet Ord om Kronens Offring og Kongens Underkastelse. Der tales tidt nok om Magnus Erlingsens Kroningseed og om de Friheder, han da skal have tilstaaet Kirken; men disses Indhold nævnes ikke, og Intet tyder endog middelbart paa, at Konge eller Pave eller Erkebiskop har vidst Noget af hvad der staaer i hiint Brev. Er en saadan Tavshed fra begge Sider, imellem de bittreste Fjender, paa nogen Maade tænkelig, dersom Nogen af dem dog har kjendt Brevet? — Ja, men baade den ene og den anden af dem, der sluttede Overeenskomsten, havde Interesse af at holde den hemmelig, mener Prof. Keyser³⁾. Men hvad Interesse havde da deres Eftermænd i denne Hemmeligholdelse? Og enten Sverre eller Erik, eller begge, maatte jo have kjendt Overeenskomsten, hvis Dokumentet havde været enten i Kronens eller i Erkesædets Archiv. Man maatte da med Prof. Munch⁴⁾ gjette paa, at Erkeb. Eystein har ført Aktstykket med sig til England 1180, men ei bragt det tilbage, og at det er bleven liggende der indtil Erkeb. Jons Tid; eller at Eystein, da han paa sit Yderste havde

¹⁾ Diplom. Norvegicum, 2 Saml. Nr. 1. Thorkelin; Dipl. Arnæ-Magnæanum II., S. 13.

²⁾ Werlauff, Anecdota historiam Sværreri regis Norvegiæ illustrans. Havniæ 1815. — Kongespeilet ved Keyser, Munch og Unger, Christiania 1848, Anhang.

³⁾ Anf. St. 1, 243.

⁴⁾ Det norske Folks Historie, 4. B. S. 187.

mange Forhandlinger med Sverre, har overgivet ham dette Dokument, som senere har hvilet ukjendt i det kongelige Archiv, indtil Erkeb. Jon ved en eller anden List har opdaget dets Tilværelse og faaet fat paa det. Men disse og lignende Gisninger, som Prof. Munch kjendelig nok selv ikke troer paa, og som ikke støtte sig til noget faktisk Forhold, ere intet Andet end reent Gjetteværk, der ingen Betydning kan have for den kritiske Historiegrandskning. Jeg troer ikke, at endog Prof. Keyser selv kan betragte denne hundredaarige Tavshed om en saadan Overeenskomst ved K. Magnus's Kroning som Andet end en hidtil uopløst Gaade.

Det gjælder vel for en Grundsætning i historisk Kritik, at en Beretning ikke modbevises ved Skribenternes Tavshed; men denne Regel har sine Grændser: hvor der var den stærkeste Opfordring til at tale om en Hovedbegivenhed, dersom den virkelig havde fundet Sted, ja hvor det, som her, maatte kaldes ligefrem ubegribeligt, at ingen af de Nærmestlevende, i Sagen paa det stærkeste Interesserede, har omtalt eller antydnet den, hvis de overhovedet havde kjendt den, der maa deres Tavshed i det mindste vække saa stærke Tvivl, at den, der dog vil hævde Begivenhedens Virkelighed, bør føre et nogenlunde tilfredsstillende Beviis for den; thi Paastanden maa have Formodningen *imod* sig. Det har aldrig villet lykkes at overbevise Christenheden om Ægtheden af Frelserens Skrivelse til Abgarus, fordi Evangelierne, og overhovedet de hellige Skrifter, aldeles intet Vink indeholde om denne Sag. Det kan i saadanne Tilfælde ikke være tilstrækkeligt, at møde Indvendinger med Forudsætninger og Sammenstillinger, som i det høieste kunne paavise Sagens Mulighed. Om og saadanne negative Beviser seierrigt omstødte de hidtil opstillede Indvendinger,

var det kun disses Uholdbarhed, der var godtgjort, saa at Pladsen nu var ryddet for det positive Beviis; men svigtede dette, blev den lige tom.

Prof. Keyser har følt dette og søgt en Støtte for sin Mening om Brevets Ægthed i den Kronens Offring, som omtales i *Lovstykket*. Det er vanskeligt at indsee Styrken i dette Beviis. Thi Lovstykkets Troværdighed endog forudsat, maa det dog indrømmes, at Kronens Offring *for den afdøde Konges Sjæl*, d. e. efter Middelalderens Sprogbrug, dens Offring for at lette ham Skjærsildens Pine, er noget ganske Andet end dens Offring som Tegn paa, at *Riget var taget til Lehn af Nationens Helgen eller dennes Vicarius Erkebiskoppen*. At en Konge offrede sin Krone til Kirken som Sjælebod, eller som Ydmyghedstegn, var ikke uhørt i Middelalderen; for ikke at gaae til fjernere Lande, skal jeg blot erindre om den bekjendte Fortælling, at Kong Knud den Store tog Guldkrone af sit Hoved og satte den paa Frelserens i Winchester Domkirke, og derefter aldrig selv bar den. Det indsees ikke, hvorledes Lovstykkets Bestemmelse om Kronens Offring som Sjælebod kan forudsættes at betegne Rigets Underkastelse; det er jo kun i Brevet, for hvilket Forfatteren søger en Støtte i Lovstykket, at Offringen gives *denne* Betydning. Thi hvad Geistligheden i Tidernes Løb muligen kunde have lagt ind i Offringen som Sjælebod, om den var sikker og var bleven staaende, vedkommer os ikke her, som da overalt Intet kan bygges paa Futurabilia. Det maa erkjendes, at dersom Stykket ved Gulathingsloven er *ældre* end Brevet, saa indeholder dette en saa stor Udvidelse af Lovstykkets Bestemmelse, at Kirkens Ret i dette bliver til en ganske anden i hiint; og omvendt, hvis Brevet er ældre end Lovstykket. Men dertil kommer, at Lovstykket selv giver

Anledning til de stærkeste kritiske Tvivl. Heller ikke Kronens Offring som Sjælebod har efterladt sig noget Spor i de historiske Levninger fra Datiden. Det er atter her Erkebiskop Jon, som 1273 drager ogsaa det frem, og det endda saaledes, at man ikke kan see, om den da paabe- raabte *constitutio antiqua*, hvis Gyldighed Magnus Lagabøter ikke vil anerkjende, har været ganske overensstemmende med det Lovstykke, som nu læses ved Udgaverne af den ældre Gulathingslov, navnlig ikke, om det har havt Bestemmelsen om Kronens Offring for Kongens Sjæl; thi dette Punkt omtales netop ikke i det bergenske og tønsbergske Forlig af 1273 og 1277. Det er sandt, at Stykket findes i Codices af den ældre Gulathingslov, men uden Angivelse af dets Alder, uden at det vides *naar*, af *hvem*, med hvad Lovskraft det er indført; og uden at der findes nogen lignende Bestemmelse i de andre norske Provindsiallove, endskjøndt Sagen jo angik ikke Gulathingets, men alle Provindsialthingenes Kreds lige meget; skulde en saadan Bestemmelse ventes i nogen af Lovbøgerne, maatte det snarest have været i Frostethingets; men der staaer Intet derom. Det tilkommer de norske Kritikere at besvare disse Tvivl. Det kan ikke være tilstrækkeligt at henvise til den Omstændighed, at Lovstykkets Paalidelighed hidtil ikke er modsagt; thi den fuldkomne Tavshed om det i det 12te og 13de Aarhundrede er altfor paafaldende til, at det kan have Formodningen for sig: ogsaa *dets* Paalidelighed maa bevises, men kan ikke forudsættes. Det gjælder jo her ikke om at vinde en Proces ved klog Benyttelse af Modstandernes Feil og Forsømmelser, men om at udfinde den historiske Sandhed.

Dog, hvorledes det end forholder sig med dette Lovstykke, saa kan det, som ovenfor viist, under ingen

Omstændigheder afgive nogen Støtte for *Brevet*. Dette staaer endnu uden al Understøttelse i Alt hvad der med Sikkerhed vides om Norges Historie indtil 1273; det er i sig selv en Gaade; det gjør Striden mellem Kongedømmet og Hierarchiet i Kong Sverres og hans Eftermænds Tid gaadefuld; det tjener ikke til at forklare Andet, end hvorledes Erkebiskop Jon mere end et Aarhundrede efter Magnus Erlingsens Kroning kunde fremkomme med Paastanden paa St. Olafs Lehnshøihed over Kongedømmet, og paa Kronens Offring som Beviis derpaa. Det er derfor intet Under, at nyere Tivlere have fattet Mistanke om, at Erkebiskop Jon selv har sammensmedet det, eller at Andre have gjort det i hans Interesse; medens paa den anden Side det Paafaldende i et saadant Bedrageri vel netop er en Hovedgrund for de Troende til at holde paa Brevets Ægthed. Men det forekommer mig, at man ikke er indskrænket til nogen af disse Paastande: det er hverken nødvendigt, at anerkjende Brevet som et af Kong Magnus Erlingsen virkelig udstedt Aktstykke, der bærer Vidne om en fuldbyrdet, mellem Kronen og Kirken afsluttet Overenskomst, eller at erklære Erkebiskop Jon og hans Tilhængere for Falsknere. Et Tredie gives.

Men dette hænger sammen med hvad man skal troe om Brevets Datering. Denne lyder saaledes: *Actum mcccxxvi. X. Kal. Aprilis, in vestiario ecclesiæ Nidrosiensis* (23. Marts 1276). Med Undtagelse af Prof. Munch have, saavidt jeg veed, Alle antaget denne Datering for umulig, fordi Magnus Erlingsen jo døde 1184, og fordi Paasken, der i Brevet selv nævnes som Udfærdigelsesdagen, i hele hans Tid ikke faldt paa den 23de Marts. Arne Magnussen, hvem Keyser følger, har meent at kunne rette Dag og Aar til den 24de Marts 1174, fordi denne Dag

da var Paaskedag, og fordi Birkebenernes Opkomst da kan have sat Magnus Erlingsen i saa stor Forlegenhed, at han maatte købe Geistlighedens Bistand selv ved den største Ydmygelse.

Men om man end med Prof. Keyser gaaer ud fra, at Birkebenerne opkom i Aaret 1173 eller allerførst i 1174, saa var denne Flok i de første 2 Aar efter alle Beretninger kun lidet farlig, saalænge den under Eystein Meyla holdt sig i Vigen. I de to første Aar tog den aarvaagne Erling Skakke ikke engang nogen alvorlig Forholdsregel' imod Flokken, men lod Bønderne i Vigen selv tumle sig med den. Det var først Birkebenernes Throndhjemstog i Sommeren 1176, der gjorde dette Parti farligt; men saa grebe ogsaa Erling og Magnus til kraftige Midler. Magnus overvandt og fældede Eystein Meyla 1177; da ansaae man Sagen for endt, og den havde sikkert ogsaa været det uden *Sverres* uforudseete og uforudseelige Optræden. Der foreligger saaledes ingen blot nogenlunde tilstrækkelig Grund til, at Kong Magnus paa første Efterretning om, at en Flok havde dannet sig i de sydlige Grændselande, skulde ile til Throndhjem og kaste sig i Støvet for Erkebiskoppen, som ingen Tilbøielighed havde viist for Birkebenerne, overhovedet ingen Vaklen i Forholdet til Magnus.

Men dernæst, og fornemlig, lader Prof. Keyser's Tidsregning ved denne Leilighed sig vistnok ikke fastholde; og den stemmer ikke med den, han selv har fulgt paa andre Steder. De islandske Annaler¹⁾ sætte Birkebenernes første Optræden til 1174. Det var en *Sommer*, at Eystein Meyla søgte og fandt Understøttelse hos den svenske Jarl Birger Brosa, og derefter samlede en Flok. Da sige

¹⁾ Íslenzkir Annálar, S. 70. S. R. Dan. 3, S. 63.

Kongesagaerne, at Magnus havde været Konge i 13 Vintre¹⁾. Hans første Vinter er 1161—62; thi Inge Haraldsen faldt i Osloslaget Fredagen den 3die Februar 1161, og nogen Tid derefter toges Magnus Erlingsen til Konge i Bergen. Hvor mange Uger eller Maaneder det var efter Inges Fald, siges vel ingensteds; men Fortællingen kræver dog et Par Maaneder, da det først er den seirende Hagen Herdebreds, eller hans Mænds, belurede Raadslagninger i Oslo, der bringe Erling Skakke til Beslutning om Modstand, og da denne dog nødvendig maa have brugt nogen Tid til at samle om sig den faldne Konges Tilhængere og stemme dem for sin Søn. Man kan neppe kômme Tiden nærmere, end at efter Magnus Erlingsens Proclamation i Bergen har han med sin Fader og andre Tilhængere sandsynligviis allerede været paa Reisen til Danmark, inden Kong Hagen Herdebred efter — uvist hvor længe efter — Paasken (d. e. efter den 16. April) 1161 drog fra Viglen til Throndhjem, saasom Hagen vel ellers neppe havde undladt at aflægge ham et Besøg paa Veien. Naar Magnus Erlingsen saaledes ikke kan være tagen til Konge af sine Tilhængere før engang i Foraaret 1161, saa bliver hans første Vinter ikke den imellem 1160—61, men den følgende. Dermed stemmer i Grunden Keyser's øvrige Fremstilling overeens; thi han sætter²⁾ med de islandske Annaler og alle Andre Kong Magnus's Kroning, som gik for sig i Bergen, efterat han havde været Konge i 3 Vintre, til Sommeren 1164. Magnus's 13 Vintre bliver da den imellem 1173—74, den paafølgende Sommer, da Eystein Meyla drog til Birger Jarl,

¹⁾ Heimskringla, Magnus Erl. Saga cap. XXXVII. Fornmanna Sögur VII., S. 32

²⁾ Keyser N. Kirkeh. I, 237.

Sommeren 1174, saa at han først temmelig seent paa Aaret 1174 kan være optraadt i Norge med sine Birkebenere. Denne Tidsbestemmelse bestyrkes ogsaa derved af Prof. Keyser selv, at han med alle Andre sætter Birkebenernes Thronhjemstog og Lendermanden Nicolaus Sigurdsens Fald til Sommer og Efteraar 1176; thi Kongesagaerne og Fagrskinna¹⁾ ere enige om, at Eysteinn Meyla og hans Flok vare 2 Vintre i Viglen, og den 3die Sommer drog til Thronhjem. Deres første Sommer bliver da 1174, deres første Vinter 1174—75²⁾. At henføre Birkebenernes Opkomst til 1173 har neppe nogen Ældre for sig end Skule Thorlácus, i Indledningen til 3die Deel af Heimskringla (XLIV), og Suhm i Historie af Danmark VII. S. 428, hvilke da nok kun ere een, ikke to Autoriteter; men da disse dog sætte Magnus Erlingsens Kroning til 1164, Eysteinn Meylas Thronhjemstog til 1176, kan deres Tidsregning kun forklares deraf, at de have regnet Birkebenernes 2 Vintre i Viglen for 2 fulde Aar (hele 1174 og 1175), saa at de lade disses første Sommer være 1173, — uagtet de, ret beseet, paa den Maade komme til at give dem 3 Vintre (1173—74, 1174—75, 1175—76) i Viglen, altsaa først lade dem drage til Thronhjem i den 4de Sommer, tværtimod Kongesagaernes og Fagrskinna's aldeles tydelige Tidsbestemmelser.

Kan der nu af Annalernes og Sagaernes overensstemmende Beretning, og af Begivenhedernes hele Sammenhæng, ikke komme Andet ud, end at Birkebenerne først

¹⁾ Heimskr. Magn. Erl. Saga, cap. XXXVI. Fornm. Sögur VII. S. 320. Fagrskinna udg. af P. A. Munch og C. R. Unger. Christiania 1847, cap. 277, S. 185.

²⁾ Saaledes har ogsaa Munch forstaaet Sagaerne og Fagrskinna. Det norske Folks Historie, 4. B. S. 43 ff.

optraadte langt hen paa Aaret 1174, saa falder hele Grundvolden for Arne Magnusens Gisning, at det var Skrækken for dem, der bragte Kong Magnus til *i Paasken* 1174 at kaste sit Rige og sin Krone for Erkebiskoppens Fodder. Den kan da ikke længer fastholdes som Udgangspunkt for en Slutningsrække; thi en Gisning om Aar og Dag maa i det mindste støtte sig til en paaviselig Situation, ellers hænger den i Luften og kan ikke gjøre Fordring paa at komme i Betragtning ved en videnskabelig Undersøgelse. Var det tilladt at rette Dateringen ved den pure Gjetning, behøvede man ikke at genere sig med Hensyn til Valget af Dag og Aar. Det maa fastholdes, at nødes man til at lade d. 24. Marts 1174 fare, bliver der imellem Magnus Erlingsens Kroning og Død slet ingen Paaske i Marts at henføre Brevet til. Werlauff har forsøgt at rette til den 24. Marts 1163, altsaa dog ogsaa at rette baade Aar og Dag¹⁾; men derved lægges Brevet mere end et Aar *foran* Magnus Erlingsens Kroning, til en Tid altsaa, da denne Konge endnu kun var i en Alder af 5 til 6 Aar. Hvorledes vil man i saa Fald møde den Indvending, at et lille Barn, under Faderens Formynderskab, jo ikke kan med Forbigaaelse af denne og de andre Stormænd have indgaaet en saadan Forpligtelse; og at denne, hvis Erkebiskop Eystein dog havde tillistet sig en saadan, hvorom aldeles Intet foreligger, vilde være en latterlig Nullitet, der ikke paa nogen Maade kunde bevise, at Norges Krone virkelig engang er tagen til Lehn af St. Olaf og hans Erkebiskop.

Men hvorfor overalt rette i Brevet's Datering? er den gamle Forudsætning, at Aar og Dag ikke *kunne* være

¹⁾ Om de norske Kongers Salving og Kroning i Middelalderen, i Vidensk. Selsk. Skrifter, hist. og philos. Afhandlinger, 5. B. S. 8.

rigtige, da saa aldeles sikker? Man har søgt at gjette det formeentlig Rigtige, men ikke for Alvor spurgt, om ikke den 23de Marts 1276 dog *kan* være den rigtige Datering. Saaledes som den staaer under Brevet, uden at der foreligger nogen afvigende Læsemaade, maå den dog have Formodningen saa meget for sig, at Spørgsmaalet om dens Mulighed tages under Overveielse, inden den erklæres for umulig. Nu har Prof. Munch henkastet en Tanke, der har Krav paa Opmærksomhed. Han siger ¹⁾: Hvad ellers Aarstallet angaaer, da kan endnu den Formodning fremsættes, at Ordene: »actum — in vestiario ecclesie Nidrosiensis« slet ikke har tilhørt dette Dokument, men derimod har dannet Slutningen af et Bekræftelsesdokument, som Erkebiskop Jon den 23de Marts 1276 har ladet oprette, og hvori hiint var indtaget«. Denne Tanke har Munch ikke videre udviklet, som han da i hele denne Sag kun er kommen til stedse voxende Tvivl, ikke til nogen afgjort Mening; men fastholde vi den, da hidrører Dateringen *ikke fra Kong Magnus's Brev*, men fra et i Erkebiskop Jons Tid taget *Transsumpt* af Brevet; en Vidisse, en bekræftet Afskrift, hvori Kongebrevet har været *udateret* indført²⁾. Det er sandt, at Brevet ellers ikke bærer Mærker af at være et saadant Transsumpt; det har ikke de sædvanlige Indlednings- og Slutningsformularer, som man ellers seer ved slige bekræftede Afskrifter; men dersom Gismin-

¹⁾ P. A. Munch, det Norske Folks Historie, 4. B. S. 187.

²⁾ Selv dette, at Aktstykket er underskrevet *actum* etc. ikke *datum*, bestyrker Munchs Tanke. Datum og actum adskilles vel ikke noiaagtigt i alle Breve og Dokumenter; men det skeer dog ofte og betegner da i Almindelighed Forskjellen imellem Brevet og Vidnesbyrdet. Man vil vist ikke lettelig finde et *Brev* — og det her omtalte Skriftstykke har jo aldeles Form af et saadant — underskrevet *actum*.

gen iøvrigt støttes af Forholdene, kan den nævnte Mangel ved en saa slet Afskrift, som den, af hvilken man nu alene kjender Brevet, og hvor der under alle Omstændigheder maa rettes — enten i Aarstallet eller i Texten, eller i begge — ikke være tilstrækkelig til at afvise denne Forklaringsmaade. Især da det vel lader sig tænke, at Transsumptet, om det alene har været bestemt til Erkebiskoppens Brug, maaskee ikke engang er udført i de sædvanlige Former. Men Situationen styrker virkelig i høi Grad Munchs Gisning. Erkebiskop Jon havde ifølge Pave Gregor den Tiendes Opfordring til alle Erkebiskopper, i Anledning af den forestaaende almindelige Kirkeforsamling, nøie efterforsket alle den norske Kirkes Rettigheder og Mangler; han havde i Underhandlingerne med Kong Magnus Lagaböter om den nye Landslov reist Paastanden paa Kronens Offring og Rigets Lehnforhold til St. Olaf ifølge K. Magnus Erlingsens Brev, men fundet Kongen uvillig til at anerkjende den og foreløbig opgivet den ved Forliget i Bergen den 1ste August 1273; imidlertid forebragte han den dog for Paven, der betingelsesviis gjenoptog den i den Bulle, hvorved han stadfæstede det bergenske Forlig¹). Deraf nye Underhandlinger i Norge imellem Kongen og Erkebiskoppen, indtil Tønsbergerforliget af 9de August 1277 endelig afgjorde Tvisten²). Da havde Erkebispnen

¹) Norges Gamle Love ved Keyser og Munch, 2. Bind, S. 455 ff. Torfæus Hist. Rer. Norvegic. IV, 6, 7 p. 354, Dipl. Norvegicum, 1, S. 52. Hvad der herom yttres i Pave Martin den Fjerdes af Honorius den Fjerde ausculterede Breve til Kong Erik Præstehader (Torfæus p. IV, lib. 7, cap. 2. p. 372. Finni Johannæi Historia ecclesiastica Islandiæ 1, p. 404 ff.) refererer sig kun til Aktstykkerne fra Gregor den Tiendes og Erkebiskop Jons Tid.

²) Norges gl. Love anf. St. S. 462 ff. Thorkelin, Diplom. Arnæ-Magnæanum II., 66 ff.

gjenoptaget Paastanden, men ogsaa paany ladet den falde. Her er nu en Situation, der næsten nødvendig krævede et Transsumpt af det Brev, hvormed han skulde støtte sin Paastand, enten til Erkesædets egen Efterretning for Fremtiden, dersom Originalbrevet forelagdes Kongen og Paven, eller til Brug ved Underhandlingerne, dersom Erkesædet holdt fast paa Originalen. Saaledes *kan* Dateringen i Arne Magnusens Afskrift være rigtig; det tør ikke forudsættes, men maa bevises, at den ikke er det.

Her paatrænger sig nu atter det Spørgsmaal, om Brevet dog ikke skulde være et Falskneri af Erkebiskop Jon?¹⁾ Jeg troer, at det maa besvares *benegtende*, fordi det ikke er rimeligt, at om Erkebiskoppen eller nogen af Kannikerne ved Erkesædet vilde sammensmede et saadant falsk Brev, de da havde gjort det saaledes, som det nu lyder. Thi er Dateringen Transsumptens, ikke Kongebrevets, saa er dette sidste udateret, og da maa dets Tid udfindes af *indre* Kjendemerker og af den de offentlige Forholds Stilling, hvori det passer. Nu forudsætter Brevets Indhold det skrevet i Skrudhuset ved *Throndhjems* Domkirke en *Paaskedag* — thi begge Dele nævnes — i Anledning af Kong Magnus Erlingsens *Kroning*. Kroningen omtales vel ikke ligefrem, men den antydes kjendeligt nok i de Ord:

In perpetuæ quoque subjectionis testimonium hoc pro me et pro omnibus meis catholicis successoribus privilegium huic metropolitanae ecclesiae concedo et literis meis sigillatis confirmo, ut post vocationem meam regale diadema et meum, quod hodierna die sacro altari in confirmationem offero, et omnium mihi succedentium præsentî delegetur

¹⁾ Tidligere har dette ogsaa været min Mening; see F. C. Petersens Tidsskrift for Litteratur og Kritik, 3. B. 3. Hefte, S. 186 ff.

ecclesiae. Her siges det nemlig, at Kronen først skal tilfalde Metropolitankirken *efter* Kongens Død (post vocationem, hvilket Erkebiskop Jon i det bergenske og tønsbergske Forlig gjengiver ved post decessum), altsaa kan den Linie: diadema meum, quod hodierna die sacro altari in confirmationem offero, ikke betyde, at Kronen nu strax offres paa Alteret, som det jo ogsaa er vist, at Magnus Erlingsen forblev i Besiddelse af den Krone, han bar ved sin Kroning, indtil den ved Kampen i Bergen 1183 faldt i Kong Sverres Hænder¹⁾. Ordene forklares naturligst om den Krone, som han idag fremstiller paa Alteret for at vies til hans Kroning; og dermed stemmer baade Brevets hele Holdning og dets enkelte Vendinger overeens: Det er en Konges religiøse Betragtninger, idet han tiltræder sit ansvarsfulde Kald, der her lægges Magnus Erlingsen i Munden; og navnlig kunne de Ord: Igitur in tantis et tam arduis jam a teneris annis exequendis negotiis, quia debilis redditur humana infirmitas, quum non sit potestas nisi a deo, ipsum in auxilium invoco, ipsum cooperatorem exposco osv., ikke uden Tvang fortolkes anderledes, end at den lægges i Munden paa et *Barn*, der ved sin Regeringstiltrædelse udbeder sig den guddommelige Naades Bistand i sin Svaghed. Nu er det aldeles utroeligt, at Erkebiskop Jon eller de andre Geistlige ved Thronhjems Domkirke ikke skulde have vidst, at Magnus Erlingsen i Virkeligheden ikke kronedes paa en Paaskedag, og ikke i Metropolitankirken, men engang i Sommeren eller Efteraaret 1164 i Bergen. Og ligesaa utroeligt er det, at de, hvis de selv havde smedet Brevet, skulde ved dette: *et literis meis sigillatis confirmo* have henviist til endnu et

¹⁾ Fornman. Sög. VIII, S. 193.

andet, det egentlige, afgjørende Dokument, eller at de skulde have valgt den besynderlige Form af et Brev fra Kong Magnus til Erkebiskop Eystein, da det jo dog maatte have været dem ligesaa let, at skrive en Akt med Paabe-
raabelse af Vidner og med alle Ægthedens ydre Mærker.

Det bliver altsaa sandsynligst, at Erkebiskop Jon ved sine Efterforskninger i sit Embedsarchiv virkelig har fundet hiint Brev og i god Tro taget det for et hidtil forglemmt Aktstykke, hvis Rigtighed han ikke havde *tilstrækkelig* Grund til at betvivle.

Indlysende er det, at under disse Forudsætninger maa Brevet være ældre end Magnus Erlingsens virkelige Kroning, altsaa henføre til de Underhandlinger imellem Erling Skakke og Erkebiskop Eystein, som gik forud for Kroningen. Og her mangler ikke en passende Plads for det imellem Begivenhederne. Et Blik paa de offentlige Forhold og Tildragelser i Magnus Erlingsens første fire Aar vil vise det, saaledes som jeg troer disse bør opfattes i Overeensstemmelse med Beretningerne i Fagrskinna og Kongesagaerne.

I Sommeren eller Efteraaret 1161 komme Erling Skakke og hans Søn tilbage fra Kong Valdemar den Første med dansk Hjælp, og til samme Tid omtrent tiltræder Eystein Erlendsson som i Rom indviet Erkebiskop sit Embede som Norges Metropolit. Erling overvinder og fælder Magnus's Rival i det følgende Foraar, eller i Sommeren, fører sin Søn til Throndhjem og faer ham med Erkebiskoppens Samtykke anerkjendt som Norges Konge paa Ørething, men forlader hurtig denne Egn, fordi han ikke troer Befolkningen ret. Det er ikke for dristigt at antage, at Erling allerede ved denne Leilighed har begyndt Underhandlinger med Erkebiskoppen om Kroningen; thi om han

ikke har tænkt paa dette lige fra første Begyndelse, saa maatte han upaatvivlelig i Danmark faae sin Opmærksomhed henledet paa denne høitidelige Indvielses store Betydning for en Konge, mod hvis Ret til Kronen saa mange Indvendinger kunde reises, som imod Magnus Erlingsens; thi i Danmark kjendte man godt Kroningens Betydning, og Kong Valdemar var selv bleven kronet kort før Erlings Ankomst. Men under dette første Ophold i Throndhjem kom det endnu ikke til Afgjørelse imellem Erling og Erkebiskoppen; maaskee kunde de ikke strax enes om Betingelserne, maaskee har ogsaa den hurtige Afreise foreløbig afbrudt Underhandlingerne. Og nu reiser det *sigurdske* Parti en farlig Krig imod Magnus, hvorved hans Fader nødes til at tilbringe begge Vintrene 1162—63 og 1163—64 med den mellemliggende Sommer i Rigets sydlige Egne. Vel fælder han Sigurd Jarl ved Ramnæs allerede den 19de Februar 1163; men Markus paa Skog og Partiets andre Høvdinger opretholde den unge Sigurd. Med dem maa Erling kæmpe 1163. Han hindrer dem i at sætte sig fast i Vigen; men de drage til Throndhjem og faae Sigurd tagen til Konge paa Ørething, ved hvilken Leilighed dog ikke nogen Deltagelse af Erkebiskoppen omtales. Men et Søtog fra Throndhjem til Vigen mislykkes ved Erlings Foranstaltninger i disse Egne, og paa Tilbageveien fanges baade Markus og hans Søstersøn af Erlings og Magnus's Mænd i Bergen. Efterat de vare henrettede ved Mikkelsdagstid 1163, maa dog Erling endnu i den paafølgende Vinter bekæmpe Levningerne af Partiet i Vigen: Hisingboerne underkastes ved Juletid, Frederik Köna og de andre sigurdske Høvdinger i Vaaren 1164. Nu først var Erling virkelig Norges Herre i sin Søns Navn. Imidlertid benyttede Erkebiskop Eystein Rigets opløste

Tilstand og Erlings Forlegenhed til at fastsætte og udvide Erkesædets Rettigheder. Ved sine Familieforbindelser og sin personlige Indflydelse formaaer han Almuen i sit Stift til at indrømme ham Sagøren efter Solværdi, — en Ret, hvis Lovlighed vistnok kunde underkastes Tvivl af den verdslige Regering, der for sit Vedkommende skulde nøies med den ældre Beregningsmaade. Dette har Eystein sikkert udvirket i Aarene 1162 og 1163; thi Overlægningerne med og imellem Almuen kunne ikke have været ganske kortvarige. Imidlertid fortsætter han Underhandlingerne med Erling om Kroningen, og nu turde han spænde Buen stramt nok, da Borgerkrigen bandt Erlings Hænder. Erkebiskoppen sender ham engang i Vinteren 1163 fra Throndhjem til Vigen et Udkast til en Forpligtelse, som Magnus skal vedtage, da vil han i Paasken krone ham i Throndhjem. Krigen hindrer Erling i at føre Underhandlingerne videre i Øieblikket; Betingelserne ere vel ogsaa forekomne ham altfor haarde. Men efterat han har faaet Bugt med de sidste Levninger af det sigurdske Parti, kommer han til det store Rigsmøde i Bergen i Sommeren 1164. Her ere den pavelige Legat, Biskopperne, Landets Høvdinger; og her indfinder ogsaa Erkebiskoppen sig. Med ham optager Erling mundlig Underhandlingerne om Kroningen. Han er nu Seierherre, og han har Erkebiskoppen indviklet i hvad han fra sit Standpunkt havde god Grund til at betragte som en Lovovertrædelse. Da er det ikke saa underligt, at han kan trænge Eystein tilbage fra hans overdrevne Fordringer i *Udkastet*. Udentvivl gjengiver da den Samtale imellem dem, hvori Kongesagaerne og Fagrskinna have nedlagt deres Opfatning af Situationen, denne ganske rigtig; og Sagaerne have sikkert Ret i at henlægge den til

deres personlige Møde i Bergen¹⁾, — kun at man ikke lader sig vildlede deraf, at Sagaerne fremstille den, som om alle Underhandlingerne om Kroningen vare indeholdte i den alene.

Da nu Magnus Erlingsen i en Alder af omtrent 8 Aar ifølge Erlings og Erkebiskoppens Overenskomst blev kronet i Bergen i Sommeren eller Efteraaret 1164, maatte han sværge en Kroningseed, der angik baade hans Kongepligt imod Landet — thi den Deel af Eden omtalte han selv i Mødet med Sverre 1181²⁾ — og hans Forpligtelser til Kirken, der blandt andre Steder ogsaa paaberaabes i Kong Hagen Sverresøns Forligsbrev til Geistligheden som en Stadfæstelse af Kirkens ældre Friheder³⁾. Men *Indholdet* af denne Eed, de Friheder, der da tilsagdes Kirken, anføres ingensteds. Det er aldeles ikke vist, ja ikke engang sandsynligt, at Eden har lydt omtrent som Lovstykket ved Gulathingsloven; thi da maatte dog den der nævnte Offring af Kronen for Kongens Sjæl være kommen under Omtale i Sverres Strid med Kirkemændene. Og er det i nogen Maade troeligt, at Kong Hagen Sverresen skulde have

¹⁾ Munch (N. hist. 3, 930) har forstaaet Fagrskinna, Cap. 268, som om Erling Skakke har været i Thronhjem i Vaaren 1164 og der havt hiin Samtale med Erkebiskoppen; Keyser (N. Kirkeh. 1, 237) mener efter samme Kilde, at det var 1162, strax efter Erlings Seier over Hagen Herdebred. Denne forskjellige Opfatning viser allerede, at Fagrskinna's Fremstilling ikke er tydelig; og jeg indseer ingen Grund til med Munch at erklære den for «oiensynligt rigtigere» end Sagaernes, eller at tilsidesætte disse, som Munch iøvrigt her følger, for hiin. Kun det kan indrømmes, at Underhandlingerne imellem Erling og Erkebiskoppen ere drevne i længere Tid, saaledes som Fagrskinna antyder, hvilket da ogsaa i sig selv er rimeligt nok.

²⁾ Fornmanna Sögur VIII. S. 155.

³⁾ K. Hagen Sverres: Retterhod om Kirkens Friheder, i Norges gl. Love 1, 444. Thorkelin, Diplom. Arna-Magnæanum II., S. 18.

stadfæstet Magnus Erlingsens Tilsagn »og de Eder, der bleve svorne for Legaten, dengang Jarlen reiste Trætte med Erkebiskop Eystein om den hellige Kirkes Frihed«, dersom han derved havde troet at stadfæste en Bestemmelse, der stemplede hans Fader som en Kronrover og umuliggjorde hans egen Søn at bestige Norges Throne? Lovstykket er overhovedet uforeneligt med den Anskuelse af Kronens Ret, Kong Sverre og hans Efterkommere standhaftigen forfægtede imod Kirken. Man kan vist ikke paastaae mere, end at dette Lovstykke har staaet i en eller anden Codex af Gulathingens Lov, dengang Erkebiskop Jon underhandlede med Kong Magnus Lagabøter om Statens og Kirkens gjensidige Forhold.

Men hvorledes det end forholder sig med *Lovstykket*, kan *Brevet* ikke gjælde for mere end et *Udkast* til den Forpligtelse, jeg antager at Erkebiskop Eystein forsøgte at gjøre til Betingelse for Kroningen, men som faldt til Jorden uden Virkning¹⁾. Udkastet, eller en Afskrift deraf, er bleven liggende i Erkesædets Archiv, uændset af Eysteins

¹⁾ At Brevet er et Udkast, bestyrkes ved det Hastværk, hvormed det synes conciperet. Manglen paa grammatisk og stilistisk Correcthed kan vel ikke fremhæves, saalænge det kun ligger for os i en meget maadelig Afskrift, eller i en Afskrift efter en maadelig Afskrift; men to Ting ere paafaldende, først, at Breveincipisten lader Kong Magnus tale snart i den første Person i Enkelttallet, snart i Flertallet; dernæst, at en Hovedsag, der siden gav Anledning til saa voldsomme Stridigheder: Bispestolens og Kirkernes Bortgivelse uden Kongens Mellekomst, omtales meget flygtigt i et Par Linier lige i Slutningen, som om dette enten var en Bisag, eller en Sag, der forstod sig af sig selv, eller som Noget, der videre kunde udføres i et Aktstykke (literæ sigillatæ), der skulde udfærdiges til Bekræftelse af Overeenskomsten. Brevet har Udseende af at være flygtigt sammenstykket af ældre Aktstykker og nu først stiliserede Forslag til yderligere Indrømmelser fra Kronens Side.

Eftermænd, der enten ikke have kjendt det, eller kjendt det for vel til, at det kunde falde dem ind at grunde nogen Fordring paa det. Men da Erkebiskop Jon et Aarhundrede senere under meget forandrede Forhold finder det ved sine ivrige Efterforskninger efter den norske Kirkes Rettigheder, har hverken han eller nogen Dalevende vidst Besked om Sagens Sammenhæng; og han kunde da troe, i Brevet at finde et Vidnesbyrd om en i det mindste aftalt Overeenskomst imellem Magnus Erlingsen og Erkebiskop Eystein, — en Overeenskomst, hans Embedspligt bød ham ikke at forbigaae uændset, men om hvis Retskraft Brevets Form og hele Ydre maaskee dog har fremkaldt Tvivl hos ham selv, som gjorde ham det lettere at give efter for Kongens Indsigelser.

Som historisk, som vist og sikkert, kan da, om de ovenstaaende Bemærkninger i det Hele findes grundede, kun det fastholdes, at Erkebiskop Jøn har ved de Underhandlinger, der førte til det foreløbige Forlig mellem Kirken og Kronen i Bergen 1273, og til det endelige i Tønsberg 1277, et Øieblik paastaet, at Norges Rige egentlig var et Lehn af St. Olaf, og at Kongens Krone skulde offres til Metropolitankirken som Tegn herpaa, men dog snart ladet denne Paastand falde. Med Brevet falder hele Grundlaget for den almindelige Beretning om, at Norge engang har været et Lehn af Erkestolen i Throndhjem; og indtil Lovstykket i Gulathingsloven har gennemgaaet en alvorlig kritisk Prøvelse, kan det heller ikke antages, at Kronens Offring for Kongens Sjæl virkelig er lovet af Magnus Erlingsen eller hans Fader paa hans Vegne. Vist er det desuden, at ingen af Kongernes Kroner er bleven offret til Kirken.

Prof. Keyser er kjendeligt nok ingen Ven af *Kalmarunionen*. Han er vel for lærd og for retfærdig til at gjentage alle de gamle Klager fra svensk og norsk Side; men de store Ulykker, denne i sin Grundtanke beundringsværdige Forbindelse i Tidernes Løb bragte over de tre Riger, især da over Norge og Sverrig, har vakt Kulde, ja Uvillie imod Forbindelsen selv. Men saa lidt som man kan miskjende det Grundede i Nordmandens Følelser mod Unionen, saa lidt kan dog hans Dom over dens *Stifterinde* billiges, eller hans haarde Ord om hendes personlige Adfærd ansees for velgrundede. Det er jo ikke Margrete, der er Skyld i Eftermændenes Misgreb og Uheld; og det skal ikke kunne bevises, at hun i det Hele har handlet anderledes, end der efter den Situation, hvori Skjæbnen havde henstillet hende, den Tid, de Mennesker, de Forhold, hun skulde behandle, fornuftigviis kunde handles. Det er sandt, som Hvidtfeldt siger, at den store Dronning dog ikke var Alle tilmaade; men den Hersker er endnu ikke født, der er Alle tilmaade. Uden Pletter er Margrete ikke sluppen gennem Verden; hendes Liv var et Verdensliv, ikke som den hellige Birgittas viet til en Kamp for Helgenglorien. Men den Bane, hendes Natur, hendes Herkomst, hendes Stilling, — Alt hvad hun ikke selv har taget, men modtaget, foreskrev hende, vil Historien ikke kalde mindre ophøiet og mindre fortjenstfuld, fordi den var mindre reen, end et mod Himlen vendt Munkeliv. Det er alligevel vist, at Alt hvad vi vide om Margretes Færd, hvad der foreligger som beviislig Kjendsgjærning, ikke berettiger til en haard Dom; men det er ikke billigt, at det, de mangelfulde Kilder ikke sætte i fuldt Lys, skal udtydes til det Værste, eller Uvillien over Andres Færd skal kaste sig over

hende, fordi hendes Gjerninger ved Andres Misgreb og Tidernes Ugunst bragte flere daarlige end gode Frugter.

Det er ikke min Agt at skrive en Apologi for Margretes politiske Færd, ikke fordi jeg jo nok troer, at den lader sig forsvare, men fordi det vilde føre altfor vidt og ikke heller er fornødent her, da Prof. Keyser ikke har udtalt nogen almindelig Fordømmelsesdom over den; men han har udtalt en Dom over hendes Person, som fremkalder Modbemærkninger.

Han paastaaer¹⁾, at der hos en stor Deel af Margretes Undersaatter har lønligen ulmet Mistillid til hende og Uvillie imod hendes Styrelsesmaade, hvortil han søger Aarsagen i forskjellige af hendes Handlinger; men allermeest, mener han, har den dog maaskee ligget i den Mangel paa sand Charakterens Elskværdighed, som altid klæber ved en mandhaftig, herskesyg, statsklog, haard og rænkefuld Qvinde, der saa at sige fornægter sit Kjøen for at spille Mandens Rolle, og om hvem man opfordres til at sige, hvad Kong Valdemar netop skal have sagt om sin Datter: »Naturen har faret vild med hende; hun skulde blevet en Karl, men blev et Qvindfolk«. Margrete var ifølge sin Charakter neppe skikket til at vinde hos sine Undersaatter nogen sand, paa Kjærlighed grundet Hengivenhed.

Altsaa Margretes Personlighed skal have vendt hendes Undersaatters Hjerter fra hende! Men efter alle Vidnesbyrd var hun dog afholdt i Danmark, hvor hun meest færdedes, hvor Folket havde bedst Leilighed til at kjende hende personlig; at hun ikke var det i Norge og Sverrig, har man *senere* sagt, da hendes Værk var blevet Nordmænd

¹⁾ 2. Deel S. 451.

og Svenske til Plage; men det er ikke beviisligt, ikke engang sandsynligt, at en lønlig Uvillie har været almindelig i disse Lande, saalænge hun selv levede; og at denne formodede Uvillie har havt sin Grund i hendes forudsatte Mangel paa Elskværdighed, støttes ikke af Historien. Hvad vide vi da, naar Alt kommer til Alt, om Margretes Person? umiddelbart saa godt som Intet; hendes Faders Ord, om Anekdoten er rigtig, udtale hverken Dadel eller Roes, de kunne ligesaa let udlægges som et Udbrud af Beundring som af Forundring. Ingen af os veed det jo, hvorledes Margrete har taget sig ud, naar hun optraadte blandt sine Undersaatter og andre Samtidige; den Enes Næserynken har saa Lidet at betyde som den Andens Beundring. Men middelbart kan det erkjendes, at Margretes Personlighed, langt fra at frastøde dem, der kom hende nær nok til at have en Mening om hende, maa have udøvet en Indflydelse paa deres Stemning, som ikke lader sig forene med det Billede, Prof. Keyser har opstillet for os. Naar man seer det vidunderlige Held, hvormed hun leder de meest modstræbende Kræfter efter sin Villie, seer dem, der havde jaget hendes kloge og kraftige Fader i Landflygtighed, boie sig uden lang eller heftig Modstand under Datterens Haand, seer Norges Rigsraader, Sverrigs overmodige Stormand, som i et Aarhundrede ikke havde gjort Andet end støde Konger fra Thronen, foie sig efter denne Dronnings Ønsker, — og fremfor Alt, naar man med Forundring søger Nøglen til det gaadefulde Herredømme, hun i de mange personlige Møder udøver over de ledende Mænd fra Hansestæderne: da føler man, at Margretes mandige Dyder, hendes politiske Overlegenhed ligesaa lidt slaaer til for at forklare hendes Indflydelse paa Mennesker, som Dyrtemerens Muskelkraft til at begribe hans Magt over Rovdyrene.

Lybekkerne have kæmpet med hendes Fader paa Liv og Død, Lybekkerne have gjort Nordens tredobbelte Krone til en Tørnekrone for Margretes Eftermænd, de have efter hendes Død stadigt arbeidet paa at omstøde hendes Gjerning; — men naar de mødes med denne Qvinde, række de hende Haanden, gaae hendes Ærinder, tilbagegive hende Slotte og Stæder uden Tvang, hjælpe hende til at sætte den samme Erik paa Nordens Throne, hvem de siden sende tilbage til Pommern som Kong-Uden-Land. Og alt dette skulde den store Dronning kunnet udrette med en frastødende Adfærd, med en Person, hvis Ubehagelighed var saa stor, at Almuesmanden i Norges Dale, som sjælden eller aldrig fik hende at see, skulde af den Grund næret en lønlig Uvillie imod hende! Var dette virkelig saa, har Margrete ikke ved, men uagtet sin personlige Optræden dog kunnet lede Høje og Lave, Riddere og Prælater, Nordens Rigsraader og Lybeks Borgermestere, hvilken aandelig Overlegenhed maa man da tillægge hende! Men lader det sig overhovedet tænke, at — ikke en Semiramis eller Catharina med talrige Hære mellem slaviske Folk, men en Herskerinde, som uden organiseret Krigsmagt forstaaer at lede Folkeslag, der ikke kjendte blind Lydighed, kan have været uden baade ydre og indre Gaver til at drage Menneskene til sig? Nei, man vil ikke kunne forstaae Margretes Historie uden at tænke hende som en Qvinde, der ved sin personlige Optræden har ligesaa meget vundet som imponeret sine Omgivelser.

Ikke bedre grundet er Beskyldingen for Herskesyge; thi herskesyg er kun den, der vil Herredømmet for dets egen Skyld, den der udstrækker sit Scepter og sit Sværd saa vidt, han kan naae, fordi det er hans Livsnydelse at bøie Mennesker under sin Villie. Men ikke er dette

Margretes Væsen. Hun vil herske over Nordens tre Riger ikke for at nyde et vidtstrakt Herredømme saa længe som muligt, men for at gjennemføre den Tanke, der behersker hendes Liv: Nordens varige Forening under een Kongeslægt. Margrete har stridt og lidt for at faae de tre Rigers Scepter fast i sin Haand; men i samme Øieblik, hun har naaet dette Maal, stiger hun frit, utvunget, imod Mægtiges Ønsker ned fra Thronen og sætter et fremmed Barn i sit Sted, fordi ikke hun, men han, og han alene, kan sikkre det store Foreningsværk en Fremtid ud over en Menneskealder. Det er ikke blind Forkjærlighed, der lader hende vælge Erik til Grunder af den nye Herskerslægt, men Nødvendigheden. Vil hun ikke kaste sig selv for sine Dødsfjender Meklenborgernes Fødder, vil hun ikke paatvinge Danmark en Konge af en forhadet Slægt, der havde gjort hendes Fædreland alt det Onde, den formaaede, havde hun intet Valg; thi en Konge maatte det dog være, i hvem der randt en Draabe af nordisk Blod. Og hun opsætter ikke et Øieblik at vige Pladsen for ham. Saa snart hun ved det norske Rigsraads Gunst har sat sig paa Norges Throne, stiger hun uden Ophold ned af den, for at sætte Erik i sit Sted, — ikke, som det uden Støtte i Historien formodes, fordi hun selv har tvivlet om at kunne som Kvinde opretholde sit Herredømme, men, som hendes hele øvrige Færd viser, fordi det tjente Foreningstanken bedst, at Erik sad fast paa den ene Throne, naar Tiden kom til at reise Spørgsmaalet om hans Valg til de to andre. I syv Aar maa hun vente paa det gunstige Øieblik og kæmpe om Levningerne af Sverrig; men neppe har hun draget Hansestæderne til sig og ved deres Bistand forligt sig saavidt med den fangne Albrecht, at hun kan aabne hans Fængselsdør, før hun med overraskende Hurtighed

iler med Erik fra det ene danske Landsting til det andet, fåer ham valgt til Konge, uagtet ingen Stemme i Danmark forlangte anden Hersker end hende, gaaer endnu samme Aar med ham til Sverrig og bevæger ikke uden Møie de Store til ogsaa at vælge ham, trods deres Erklæring, at de nødigen vilde have nogen Anden over sig end hende selv. Og nu sætter hun i Kalmar de tre Rigers Kroner paa Eriks Hoved, ombytter af egen fri Villie den livsvarige Herskermagt med en Indflydelse af ubestemt Varighed, og som begribeligt maatte aftage, naar Erik naaede den voxne Alder. Margrete har jo ogsaa oplevet det, at Erik vilde gaae efter sit eget Hoved. Kan en saadan Regent, der vil herske for at gennemføre en stor Idee, men stige ned af Thronen, naar Ideen kræver dette, med Rette kaldes herskesyg?

Men haard og rænkefuld var dog Margrete! Ja, hvis Statskunst ikke er Andet end Rænkespil, Strenghed det Samme som Hårdhed, — eller, for ikke at sige Mere, end der lader sig bevise af Kilderne: hvis en statsklog Regents hele Færd kan kaldes Rænkespil, fordi man kan paavise enkelte Handlinger, der kunne fortjene Navnet, — hans Hjerte kaldes haardt, fordi Lidenskabens engang har henrevet ham ud over Grændsen af det Ædle. Historien har dog hverken stemplet Alexander som Tyran, trods Theben og Tyrus, eller Cæsar som Rænkesmed, uagtet han benyttede Partimanøvrer i Rom til sin Fordeel. Kun eet Tilfælde veed jeg, hvor Margretes Politik kan siges at have været rænkefuld: hendes Bestræbelser for at liste Slesvig ud af Holstenernes Hænder. Men i Sagen selv har hun Ret, og i Maaden ikke større Uret, end Holstenerne mod Danmark; thi hun brugte ikke andre Kunster for stykkeviis at komme i Besiddelse af Hertugdømmet, end

de holstenske Grever i sin Tid havde øvet imod hendes Fædreland og hendes Forfædre. Men i ethvert Fald er det utænkeligt, at denne Færd skulde have vakt en *almindelig* Uvillie hos de nordiske Folk imod Dronningen; den er vel ikke engang kommen til Menigmands Kundskab, og naar har man hørt, at List imod Fjenden lægger en Anfører for Had hos hans egne Folk? Og hvad Margretes Haardhed angaaer, vilde jeg være Prof. Keyser forbunden for en Paaviisning af de Kjendsgjæringer, der skulle begrunde denne Dom. Imod Albrecht af Meklenborg har Margrete i Seirens første Ruus ladet sig henrive til uædel Haan, — til Gjengjæld dog for vel saa uædle personlige Fornærmelser. At hun tier som en Mand, medens han skjælder som en Dreng, at hun ruster sig, som han rustede sig, møder ham i aaben Mark, som han mødte hende, og benytter Lykkens Gunst til at lade den fangne Modstander føle Vægten af den Lidenskab, han selv har reist i hendes Hjerte, — det er ikke nok til at stemple hende som følesløs, hendes hele Væsen som haardt og frastødende. Albrechts Fangenskab var langvarigt, ligesaa langt som det, hvori han holdt Margretes Svigerfader, men ikke længere end det var uundgaaeligt nødvendigt for at sikre Seirens Frugter. At den falske Olaf maa bestige Baalet, er ikke en haard Hevn, men en streng Straf i Tidsalderens Aand, der krævede Tyven hængt, Forræderen radbrækket, Falskneren brændt. Hun kunde ladet Naade gaae for Ret, men ikke tør hun kaldes haardhjertet, fordi hun straffer strengt i et Tilfælde som dette, hvor man vil fraliste hende Frugten af hendes Livs møisomme Arbeide, og hvor Modrens Smerte over den altfor tidligt tabte Søn oprives paany, — ikke at tale om, at god Politik kunde tilraade en saa-

dan Behandling af Forbryderen, at enhver Tanke om Sandhed i hans Foregivende blev nedslaaet hos Folket.

Margretes Liv, der heelt tilhører Historien og alene kan bedømmes efter hendes Handlinger, ikke efter de gamle Partiskribenters Bagvaskelser, var ikke pletfrit, kunde ikke være det; Ingen kunde i hendes Tidsalder udføre hendes Gjerninger uden at trænges ind i Stillinger, hvor der maatte handles, som det syntes tjenligst, uden altfor ængsteligt at vrage de mulige Midler; og jeg seer ikke, at vor Tid endnu gjør det muligt for politiske Mænd at gaae igjennem Verdens Strid uden Stænk paa Englekaaben. Men dog staaer Margrete høit over sin Tids Mænd, hun har indviet sit Liv til Gjennemførelsen af en Idee, der fra hendes Standpunkt maa kaldes ligesaa naturlig og velgjørende, som ualmindelig og ophøiet; og fordi hun af menneskelig Skrøbelighed nu og da har grebet til Midler, som det er let nok at vrage for os, der ikke føle Øieblikkets paatrængende Fordring af Svar paa de vanskeligste Spørgsmaal, kan man ikke være berettiget til at betragte hende som en moralsk Carricatur. Men et mildere Navn fortjente en Kvinde ikke, om hvem det med Rette kunde siges, at hun, mandhaftig, herskesyg, haard og rænkefuld, fornegtede sit Kjøen for at spille Mandens Rolle.

I det andet Bind¹⁾ kommer Prof. Keyser til de to Provindsialconcilier, som Erkebiskop Aslak Bolt afholdt i Bergen 1435 og i Oslo 1436. Han betragter dem som Beviser paa denne Prælats Sands for sit Kald som Metropolitan og for den norske Kirkes Tarv. Thi om der ogsaa siden Erkebiskop Olafs Dage havde været holdt saa-

¹⁾ Norges Kirkehistorie 2, 485 ff.

danne Forsamlinger, er det dog kun fra det Provindsialconcilium, denne Erkebiskop holdt i Throndhjem i August 1351, man har Statuter¹⁾. Imellem dette Concilium og Aslaks første ligge 84 Aar, i hvilke den lovgivende Myn- dighed, det tilkom den norske Kirke at øve gennem sine Provindsialconcilier, havde været ubenyttet. Det baselske Kirkemøde's Forhandlinger, mener Forfatteren, have været en Spore for Erkebiskop Aslak til atter at sætte dem i Gang. Han sammenkaldte da en norsk Kirkeforsamling til August 1435 i Bergen. Men da han kom derhen, indfandt ingen af de andre Biskopper sig; nogle sendte Undskyld- ninger, andre ikke. Ogsaa flere Domkapitler og Abbeder gjorde sig skyldige i samme Gjenstridighed. Fortørnet herover udstedte Erkebiskoppen den 29. August 1435 fra Bergen en Kundgjørelse, hvori han bittert beklagede sig over den mod hans Kaldelse og Befaling udviste Foragt, og tillige, ifølge Overlæg med de tilstedeværende Geistlige og med deres eenstemmige Samtykke, erklærede dem, som modvilligen eller uden at angive fyldestgørende Undskyld- ning vare udeblevne, for at være faldne i Straf overcens- stemmende med de canoniske Forskrifter. Han henvendte dette til alle dem, som havde undladt at sende Fuldmæg- tige, men navnlig til Biskopperne Jon af Oslo, Thomas af Ørkenøerne og Peter af Hammer, hvilke han betydede, at de, ifølge visse opgivne canoniske Bestemmelser, selv havde udelukket sig fra deres Medbrødres Samfund, indtil de paa en følgende Synode vare afløste og deri igjen op- tagne, — og til Sølve, Abbed af Halsnø, som han suspen- derede fra Embedet, indtil han havde givet passende Op- reisning og var bleven løst af Erkebiskoppen. Saaledes

¹⁾ Aftrykte i Norges gamle Love anf. Udg. III p. 301 ff.

beretter Prof. Keyser denne høist mærkelige Dom efter det hos Pontoppidan (Annal. Eccl. 2, 563) trykte Aktstykke, hvori han dog ikke med Hvitfeld (Erik af Pommern, Quart-udg. S. 561) og Andre synes at have seet en egentlig Bandsættelse. Derimod mener han, neppe uden Grund, at Erkebiskoppen har villet de danskfødte Biskopper af Oslo og Hammer tillivs. Deres og de Andres Udeblivelse afholdt dog ikke Aslak Bolt fra at betragte Forsamlingen i Bergen som et lovligt Provindsialconcilium, hvor adskillige vigtige Bestemmelser bleve tagne.

Denne Aslak Bolts Adfærd finder Forfatteren i det Hele bifaldsværdig; men jeg formaaer ikke at indsee rettere, end at den hverken havde Medhold i den romersk-catholske Kirkes Lov og Forfatning, eller at den *paa den Tid* var endog blot *lovlig*. En Forsamling af Kirkeprovindsens Metropolitanbiskop og nogle underordnede Geistlige kunde ikke betragtes som et Provindsialconcilium, hvis Særkjende netop var det, at Metropolitanen samledes med Provindsens *Biskopper*. Et Provindsialconcilium uden Biskopper var en Uting; de af en saadan Forsamling fattede Beslutninger havde ikke mere forbindende Kraft for de andre Stifter, end om de vare udstedte af Erkebiskoppen alene. Og selv om man kun tager Hensyn til den Lov, Aslak Bolt paaberaabte sig i Dommen over de Udeblevne, tilkom der ham ingen Ret til alene at dømme de andre Biskopper og paalægge dem Straf, endog uden Stævning og Rettergang. Erkebiskoppen var de andre Biskoppers administrative Formand, men alene ikke deres Dømmer; kun et Concilium, eller Paven, eller en af Paven delegeret Dømmer, kunde dømme dem¹⁾. At de øvrige Medlemmer af

¹⁾ Decretum Gratiani II, causa III, quæst. VI, c. 2—9; causa V, quæst. IV, cap. 1; quæst. III, c. 3.

Forsamlingen i Bergen bifaldt Erkebiskoppens Dom, gav den ingen større Styrke, naar denne Forsamling dog ikke var et virkeligt Provindsialconcilium; thi Underordnede kunde ikke være de Overordnedes Dommere. Om den norske Metropolitan nogensinde har havt Ret til at paalægge sine Lydbiskopper arbitrær Straf for Disciplinarforseelser, skal jeg ikke indlade mig paa at undersøge; men deels viser Aktstykket af 29de August 1435, at Erkebiskoppen her netop traadte op med Kirkens Lovbog i Haanden som de andre Biskoppers *Dommer*, hvad han ikke var; deels var jo den hele hierarchiske nexus, og Metropolitanens Myndighed over de andre Biskopper, saaledes svækket og tilbagetrængt i de sidste 200 Aar af selve Paven, at den thronhjemske Erkebiskops myndige Sprog lyder som en grov Anachronisme. Man troer at høre en Innocentius den Tredie tale til et Par Smaabisper, ikke en norsk Erkebiskop i det 15de Aarhundrede til sine ligeberettigede Medbrødre. Prof. Keyser har selv med Lærdom og Sandhed paaviist, hvorledes Curien Skridt for Skridt trykkede Metropolitanværdigheden tilbage ved at stille Suffraganerne selvstændigere til den og i umiddelbar Forbindelse med Rom, ligesom den derefter holdt Biskopperne i Tømme ved at hæve Domkapitlerne. Men da maa det vel ogsaa erkjendes som en Anmasselse, naar Aslak Bolt pludselig vil bruge et Par forældede Citater af Gratians Decret og et Sted af Decretalerne fra det 13de Aarhundrede til at fremmane et Forhold, der forlængst var forsvundet ud af Virkeligheden, og som ikke engang gav ham Ret til at optræde som de andres Dommer. Da alle de andre Biskopper udebleve fra Mødet i Bergen, havde han kun Ret til at anklage dem for et nyt Provindsialconcilium eller, om han overhovedet intel saadant kunde bringe istand, for

Paven. Vil man sige, at han i alt Fald som pavelig *Legat* maatte kunne dømme de andre Biskopper, saa er det netop som den krænkede Metropolitan, han optræder, og uden at paaberaabe sig sin Legation. Vi vide overalt ikke, hvilken Myndighed der tilkom ham som apostolicæ sedis legatus. Prof. Keyser har ikke oplyst dette. Legatus de latere var Erkebiskoppen jo ikke; men hans Legatmyndighed har bestaaet i mere end en Fuldmagt til at meddele visse Dispensationer, der ellers vare Paven forbeholdte, men som Norges Beliggenhed og Forhold gjorde det tilraadeligt at kunne give i Landet selv?

Desuden har Erkebiskoppen gjort et uhjemlet Indgreb i de andre Biskoppers Jurisdiction, navnlig da i Biskoppen af Bergens, endskjøndt denne ikke er iblandt de dømte, idet han suspenderer Abbeden af Halsnøkløster med andre Abbeder og mindre Prælater. Thi der tilkom ham aldeles ikke nogen Magtfuldkommenhed til at straffe den ikke-biskoppelige Geistlighed udenfor sit eget Stift, ikke engang efter de ældre Dele af Kirkeloven, som dog ere Metropolitanmyndigheden meget gunstigere, end de yngre Dele af den canoniske Ret¹⁾. Aslak Bølt har ved disse Suspensioner ligefrem behandlet de andre Biskopper som midlertidigen satte ud af deres Embedsvirksomhed.

Der foreligger Intet om, at disse Erkebiskoppens Anmasselser have havt nogensomhelst Virkning eller paaført Andre end maaskee ham selv Ubehageligheder. I det mindste fristes man til at troe, at han har følt, eller ladet sig overtøye om, Dommens Nullitet og den bergenske Forsamlings Ugyldighed; thi Aaret efter fik han et tilsyneladende upaaklageligt Provindsialconcilium samlet i Oslo,

¹⁾ Jfr. Decretum Grat. II causa IX quæst. III cap. 6, 7. Decretales Gregorii I. I, tit. XXXI, c. 9.

hvor han i Forbindelse med tre andre norske Biskopper den 20de December 1436 udgav Statuter¹⁾, men uden med et eneste Ord at omtale denne bergenske Forsamling. Han beraaber sig i dette Statut paa den canoniske Lovbog, paa Tønsbergeroverenskomsten af 1277, paa Erkebiskop Jons Christenret, paa Kong Hagens Bud, paa Statutterne fra Erkebiskop Olafs thronhjemske Provindsialconcilium, paa et Statut af Erkebiskop Povel, men ikke paa hvad der i det foregaaende Aar blev vedtaget i Bergen, ikke engang ved Forbuddet imod at holde Løverdagen hellig som Jøderne, og imod Misbrugen af Munkenes Beteri, som jo dog allerede skulle være forbudte i Bergen. Og i den paa Osloconciliets Bestemmelser grundede Skrivelse af den 18de Februar 1437 til Geistligheden i Stavangers Stift angaaende Pengebidrag til en Sendelse til Baselerconciliet²⁾ er det atter kun det i *Oslo* Vedtagne, der paaberaabes, men ikke hvad der bestemtes af Forsamlingen i Bergen, endskjøndt ogsaa denne Sag der skal være afgjort. Heller ikke er der i Oslostatutet Tale om, at de i Bergen suspenderede Geistlige have gjort Bod eller ere faldne tilføie og have faaet Afløsning, da dog de i den bergenske Dom anførte Lovsteder udtrykkelig fremhæve, at Biskopperne ikke kunne optages i Brødrenes Samfund igjen, med mindre de afløses paa et følgende Concilium. Indeholder Alt dette nu vel ikke noget *fuldstændigt* Beviis for, at Erkebiskoppen selv har erkjendt Ugyldigheden af Mødet i Bergen og sin Dom over de andre Biskopper, saa vækker det i det mindste en stærk Formodning derom, der ikke modsiges af hvad der iøvrigt er os bekjendt om disse Biskopper og deres Forhold til deres norske Metropolitan.

¹⁾ Ny danske Magazin I, S. 42.

²⁾ N. D. Mag. I, S. 66.

Men hertil kommer endnu, at baade den bergenske og den osloske Forsamling vare paa den Tid virkelig ulovlige; thi de afholdtes tværtimod et bestemt Bud af Baselerconciliet, hvis lovgivende Myndighed for den hele latinske Kirke dengang, da selv Paven havde nogenlunde forsonet sig med det, ikke er nogen Tvivl underkastet, og hvis Decreter Aslak Bolt jo ellers anerkjendte; og i Aktstykket af 29de August 1435 tog han aldeles intet Hensyn til de af Conciliet fastsatte Straffebestemmelser for de Geistlige, der udebleve fra *lovligen* sammenkaldte Provindsialconcilier. Baselerconciliet havde i sin 15de offentlige Session, den 26de November 1433 i Decretet *Pridem hæc sancta*¹⁾, hvorved den gjenoprettede og ordnede Provindsial- og Stiftsconcilier, bestemt Følgende om de førstnævnte: *Celebretur quoque in singulis provinciis, saltem infra biennium a fine concilii generalis, et deinde ad minus semel de triennio in triennium, provinciale concilium in loco tuto; in quo tam archiepiscopus quam suffraganei omnes, et alii, qui in hujusmodi conciliis provincialibus interesse tenentur, debite vocati intersint . . .*

Concilio autem generali durante, et per sex menses ante, hujusmodi provincialia concilia non celebrentur . . .

Quod si metropolitani vel dioecesani prædictis terminis in celebrandis provincialibus et episcopalibus synodis, cessante legitimo impedimento, fuerint negligentes, medietatem omnium fructuum et obventionum ratione suarum ecclesiarum ad eos pertinentium, fabricæ ipsarum ecclesiarum applicandam eo ipso amittant. Qui si in eadem negligentia per tres proximos menses perseveraverint, ab officiis et beneficiis sint ipso facto suspensi. Quibus transactis tem-

¹⁾ Mansi, sacr. conciliorum nova et amplissima collectio, Venetiis 1788, T. XXIX col. 74.

poribus sub antescryptis poenis, antiquior in provincia ordine episcopus ipsius metropolitani episcopi, aut major in dignitate post pontificalem in sacris constitutus, nisi ad alios forsan de consuetudine vel privilegio pertinent, negligentiam in celebrandis prædictis provincialibus et episcopalibus synodis supplere teneatur.

Dette Lovbud kan ikke have været Aslak Bolt ubekjendt i mere end halvandet Aar efter at det var udstedt. Det har uden tvivl været tilstillet Nordens Kirker af Baselerconciliet i authentisk Form, ligesaavel som Decretet *Sicut in construenda*, der blev vedtaget omtrent 4 Maaneder tidligere, i den 12te Session, og strax sendtes til Norden¹⁾, og som Aslak Bolt i Juli 1434 fulgte i Bekræftelsen af Oluf Nielsens Valg til Biskop i Bergen²⁾. Men uagtet Decretet *Pridem hæc sancta* forbyder at holde Provincialconcilium, saalænge en almindelig Kirkeforsamling sidder, sammenkaldte Norges Erkebiskop dog sin Kirkeprovindses Biskopper til Møderne i Bergen og Oslo, hvorved han gjorde Alt, hvad der stod i hans Magt, for at hindre dem i at møde i Basel. Naar da Biskopperne udebleve fra hine Forsamlinger, var det dem, ikke ham, der havde Loven paa deres Side; og Erkebiskoppen er gaaet saa vidt i sin Ulydighed imod Conciliet, at han i Domsakten af 29de August 1435 tilsidesætter dettes Straffebestemmelser for nogle forældede Steder i Decretet, der jo nu vare lovligen ophævede eller forandrede ved Conciliets Decret. Maaskee tør man ansee det som et Tegn paa, at han snart har begrebet sin Uret, at han i Statutterne fra Oslomødet ikke taler om de tidligere Udeblevnes Afløsning, da denne dog maatte være skeet nu, eller Dommen over de atter Ude-

¹⁾ See Pontoppidans Annaler 2, 556 ff.

²⁾ Dipl. Norveg. 1, Nr. 745, 746.

blivende være fornyet og gjentaget, om han selv havde troet paa dens Lovlighed.

Hvad har bevæget Erkebiskoppen til denne paafaldende Adfærd? Iver for den norske Kirkes Vel alene kan det neppe have været; thi han maatte jo let kunne forudsee de Vanskeligheder, han beredte sig selv ved at fare frem imod den almindelige Kirkeforsamlings Bud. Snarere har Haabet om at kunne benytte Tidsomstændighederne til et dristigt Forsøg paa at gjenoprette Metropolitanmyndigheden ledet ham. Baselerconciliets ivrigste Stræben gik jo netop ud paa at gjenreise Hierarchiets af Paverne selv nu i et Par Aarhundreder rystede Bygning, og at stille Episkopatet saa frit til Rom, som det kunde skee uden ganske at opløse Kirkens Eenhed. Derfor hævede det atter Metropolitanerne til virkelige Forstandere for deres Kirkeprovindser, navnlig ved at kalde Provindsial- og Stiftssynoder til Live igjen, og ved atter at lægge Prøvelsen og Bekræftelsen af Biskoppernes Valg i hine Hænder. Dette kunde vel friste en kraftfuld Erkebiskop i det afsidesliggende Norge til et rask Greb, paa en Tid, hvor han kunde troe at være sikkert imod baade Paven og Kirkeforsamlingen, da vel den ene saa lidt som den anden vilde ved skarp Brug af sin Myndighed kaste Formanden for en Kirkeprovinds over i Modstanderens Arme. Og fra Kongens Side var Intet at frygte i et Øieblik, hvor Nordens Kroner allerede vaklede paa hans Hoved, ligesom det ogsaa kunde ventes, at det norske Folk og den norske Geistlighed ikke vilde tage Parti for de to danskfødte Biskopper, mod hvem Erkebiskoppens strenge Forholdsregel vel nærmest var rettet, som Prof. Keyser rimeligt nok formoder. Men Aslak Bolt havde Uret i at bruge den Deel af Baselerconciliets Virksomhed, der behagede ham, medens han tilsidesatte den Bestemmelse,

der i Øieblikket stod ham i Veien, uagtet den havde Lovskraft for ham. Og man kan ikke fortænke Biskopperne i, at de ikke vege for et lovstridigt Forsøg paa at trænge dem tilbage i en underordnet Stilling, hvorfra de sidste to hundrede Aars faktiske Udvikling af Kirkens Forhold havde befriet dem.

Denne Sag er af megen Interesse med Hensyn til Spørgsmaalet om de enkelte Nationalkirkers Forhold til den almindelige latinske Kirke i det 15de Aarhundrede, navnlig om deres Forhold til Baselerconciliet og om den canoniske Rets Gyldighed i reent geistlige Sager. Det er endnu saa lidet oplyst, hvilken Indflydelse Baselerforsamlingens kraftige, men tilsidst dog mislykkede Forsøg paa at hæve Episkopatet imod Rom har udøvet her i Norden; og mærkeligt nok er det, at det netop er Aslak Bolts Adfærd, der middelbart og umiddelbart giver den meste Oplysning herom. Og hvad den canoniske Ret angaaer, saa er dens Lovskraft i de nordiske Kirker, saavidt mig bekjendt, endnu ikke stillet i et tilstrækkelig klart Lys. Erkebiskoppens Dom af 29de August 1435 giver et mærkeligt Bidrag hertil. Det synes, at han er gaaet ud fra, at i Kirkens indre Forhold havde i det mindste baade Decretet og Decretalerne fuld Lovskraft for den norske Geistlighed selv. Uden Betænkning gjør han selv de ældste Bestemmelser i Decretet, ja endog Glosserne, og sin egen Fortolkning af Lovstedernes Udtryk, gjældende som bindende Lov. Man fristes her til at spørge, om Gratians Decret nogensinde er af Paven behandlet som Lov for den norske Kirke¹⁾,

¹⁾ Det synes, at Decretet har været vel saa tidligt bekjendt i Norge som i Danmark. Munken Theodorich, der skrev sin norske Historie omtrent 1161—1170, har vel neppe endnu kjendt det; han skulde ved sin Lyst til at vise sin Belæsthed ikke have undladt

eller om det har været selvforstaaet, at den canoniske Lovbog overhovedet som Kirkens almindelige Lov ogsaa maatte gjælde i den enkelte Landskirke, og hvorledes dens Stilling egentlig har været til Norges egen Christenret.

Den pontoppidanske Udgave af dette saa mærkelige Aktstykke er meget slet, paa flere Steder endog meningsløs. Jeg tillader mig derfor her at meddele det i den Skikkelse, jeg efter egen Gisning og efter at have sammenholdt det med den formodentlig til Grund liggende Afskrift¹⁾ troer maa have været den oprindelige, og forsynet med Henviisning til de paaberaabte Lovsteder i Decretet og Decretalerne.

In nomine Domini Amen. Nos *Asiacus*, divina miseratione archiepiscopus Nidrosiensis et apostolicæ sedis legatus, omnibus et singulis, ad quos præsentis literæ pervenerint, salutem in salutis auctore *Jesu Christo*. Sancta Romana ecclesia, quæ caput aliarum ecclesiarum est et magistra domino disponente, et a qua veluti a primitivo fonte ad singulas alias orthodoxæ fidei rivuli derivantur, inter diversa et multifaria salutaria statuta et decreta per eam edita specialiter pro instructione et doctrina ac regimine salutari cunctorum in ecclesia desudantium militanti, ut qui sub ejus doctrina et obedientia cursum vitæ recte

at citere det; og det Sted af Pave Gelasius d. Førstes Tale, han anfører i det 26. Kapitel (S. Rer. Dan. 5, p. 334), maa være taget andenstedsfra end fra Decretum Gratiani 1—15—3. Men i Kongemagtens Forsvarsskrift imod Geistligheden, der hidrører fra Slutningen af det 12te Aarhundrede (Werlauff i Fortalen p. LXXII til Anecdoton hist. Sverrerer illustr.), anføres mange Steder af Decretet, uden dog at paaberaabes som egentlige *Lovbud*. Jfr. Kolderup-Rosenvinge om den canoniske Rets Anvendelse i Danmark, i 1ste Bind af Kirkehistoriske Samlinger, S. 1 ff.

¹⁾ I den bartholinske Afskriftsamling paa Universitetsbibliotheket i Kjøbenhavn, D. Fol. 845.

peregerint, salvi fiant, qui vero ab ea et ejus statutis devierint se non corrigendo condemnentur, inter alia ab olim etiam pie statuit, *ut metropolitani singulis annis, vel quum ipsis visum fuerit, cum suis suffraganeis concilia provincialia celebrarent, in quibus de corrigendis excessibus et moribus reformandis, præsertim in clero, diligentem cum dei timore haberent tractatum, ut canonice regularentur subditi, et divinus cultus perfectius observaretur, transgressoresque poenis debitis plecterentur, solliciteque inquisitiones fierent super his, quæ correctione et reformatione digna forent, prout utilitati et honestati congruere videretur¹⁾. Quum autem ad hujusmodi concilium provinciale exacta diligentia, Domino opitulante, celebrandum reverendos in Christo fratres nostros et dominos suffraganeos infra provinciam nostram constitutos, qui commode venire poterant, vocassemus ac alias ante hujusmodi convocationem cum nonnullis eorum specialem tractatum habuissemus, ut hoc nostræ intentionis foret (quod et ipsi valde proficuum esse allegabant, eorumque consensum ad hoc benevolum præstabant), se concurrere una nobiscum velle utique asserebant; quum autem dies et terminus eis assignatus advenisset, nullus ipsorum ibidem protunc suam præsentiam exhibuit personalem. Quidam enim eorum procuratores emiserunt, excusationes minus sufficientes, nostro videre, prætendentes, quidam etiam majorem contemptum fecerunt, quum nec procuratores legitimos neque etiam excusatores destinare curaverint; consimilem etiam offensam et contumeliam quidam abbates et prælati et nonnulla capitula noscuntur prætendisse. Hujusmodi igitur contemptum ægre ferentes, quod sic præceptum et

¹⁾ Dette Stykke, fra Tegnet *, er meest taget af Innocents den Tredies Ord i det nedenfor paaberaabte Sted af Decretalerne.

mandatum nostrum contempserint (quod cedere poterat in perfectum et utile bonum, ut sperabamus, totius ecclesiæ Noricanæ) reputamus in vilipensionem et illusionem metropolitanæ sedis factum, non sine pernicioso exemplo et scandalo plurimorum. Unde unanimi et concordi consensu prælatorum, canonicorum, procuratorum ex parte ecclesiarum et capitulorum et totius cleri in dicto concilio existentis, matura deliberatione præhabita, sententialiter ferimus et promulgamus canonicas poenas, in sacris canonibus contentas, in omnes contumaciter absentes, tam in suffraganeos, specialiter in reverendos fratres nostros, videlicet dominum *Johannem*, dominum *Thomam*, dominum *Petrum*, Asloensis, Orcadensis et Hamarensis ecclesiarum episcopos, quam in dominum *Salvonem*, abbatem in Halsnö, nec non et alios abbates, priores, præpositos, decanos et archidiaconos et capitula, qui syndicos non emisissent, illis duntaxat exceptis, qui legitimis excusationibus sunt defensi. Istis videlicet poenis, quæ his subsequentibus capitulis exprimuntur, ut:

XVIII d. cap. *non oportet*¹⁾, ubi dicitur, quod qui ad synodum venire contempserint, se ipsos videntur accusare (super vero *accusare* dicit glossa: *debent communicare*²⁾) ut ij. q. vj. *quisquis probatus*³⁾,

item cap. *placuit* eadem distinctione⁴⁾, ubi dicitur: *nisi*

¹⁾ Decretum Grat. p. I, distinct. XVIII, cap. 5.

²⁾ Dette *communicare*, eller maaskee *excommunicari*, har Glossen ikke i G. Arrivabenes Udgave af Decretet, Venetiis 1493; men det kan jo være, at det har staaet i Aslak Bolts Afskrift.

³⁾ Det her citerede Sted, Decretum p. II, causa II, quæst. VI, cap. 19, lyder fuldstændigt saaledes: *quisquis probatus fuerit per contumaciam nolle obtemperare iudicibus, quum hoc primæ sedis episcopo fuerit probatum, det literas, ut nullus ei communicet episcoporum, donec obtemperet.*

⁴⁾ Decret. I, dist. XVIII, cap. 10.

rationem impediti sui apud primatem (hoc est archiepiscopum) suum reddiderint, ecclesie suae communionem debent esse contenti (ubi dicit glossa: cum aliis episcopis non communicabit, qui non venerit ad communia negotia ipsorum vel ad consecrandum episcopum cum aliis, si opus esset),

item eadem distinctione cap. si quis¹⁾, ubi dicitur, quod si episcopus synodo adesse neglexerit, alienatum se a fratrum communionem agnoscat, nec eum recipi liceat, nisi in sequenti synodo absolutus fuerit (ubi glossa: et sic quandoque differtur absolutio, ut major sit ei rubor absolvi coram multitudine),

item cap. si quis metropolitanus²⁾, ubi dicitur: qui se absentat a synodo metropolitani, exceptis infirmitate et preceptione regia, ad proximam synodum caritate fratrum et communionem ecclesie privetur,

item cap. sicut olim extra, de accusationibus³⁾, ubi dicitur: si quis autem hoc salutare statutum neglexerit adimplere (hoc est, ut ad concilium non veniat⁴⁾, a sui executione officii suspendatur,

ceteris poenis in aliis locis juris canonici non omissis, volumus ut hi, qui in hac parte deliquerint, verissime se recognoscant innodatos, super quibus suas conscientias exonerent modis et forma melioribus, quibus possunt; ex quo abbatum et aliorum inferiorum poena nostro arbitrio secundum jura relinquatur. Decernimus ipsos, qui in hac parte rei sunt, illa saltem poena plecti debere, quae magis

¹⁾ Sammet. 1—18—12.

²⁾ Sammesteds 1—18—13.

³⁾ Decretales Gregorii IX, lib. 5, tit. 1, de accusationibus, cap. 25, efter en Bestemmelse af Innocents den Tredie paa Lateranconciliet.

⁴⁾ Det Indklamrede er ikke en Glosse, men Erkebiskoppens egen, vistnok dristige, Fortolkning af Pavens Ord.

est timenda, et ideo eos, præsertim dominum *Salvonem*¹⁾, abbatem in Halsnø, ab officio suspendimus per præsentem, donec satisfactionem congruam exhibuerint ac absolutionis beneficium a *nobis* fuerint consecuti. Hoc videtur velle cap. *Abbates* XVIII q. II²⁾: *hi in episcoporum potestate consistent, et si quid extra regulam fecerint, ab episcopis corrigantur.*

In quorum omnium ratificationem, approbationem et certitudinem firmiorem sigillum nostrum duximus appendendum.

Datum in curia nostra archiepiscopali *Bergis*, anno domini M.C.D.XXX quinto, ipso die decollationis Johannis Baptistæ³⁾, præsentibus honorabilibus viris, videlicet *Johanne Pauli*, canonico nostræ Nidrosiensis [ecclesiæ], *Rolando* et *Alvero*, canonicis Asloensis ecclesiæ, *Olavo Petri* et *Petro Simonis*, canonicis Bergensis ecclesiæ, et Gunstano, curato in Lofot, ad hoc specialiter rogatis, vocatis et requisitis testibus fide dignis.

Kong *Christian den Førstes* langvarige Kamp med Paverne om Besættelsen af Norges Erkesæde efter Aslak Bolts Død fortæller Prof. Keyser i det Hele paa Grundlaget af Werlauffs Fremstilling, dog med Benyttelse af senere fremkomne Aktstykker og derfor med enkelte ikke uvæsentlige Afvigelser⁴⁾. Det forekommer mig imidlertid, som

¹⁾ Saaledes skrives Navnet i Bartholiniana anf. St., ikke, som hos Pontoppidan, Salomonem. Jfr. Langes norske Klosterhistorie, 2den Udgave, S. 368.

²⁾ Decretum II, caus. 18 quæst. 2 cap. 16.

³⁾ Mandag den 29de August 1435.

⁴⁾ Keyser, Norges Kirkehistorie, 2den D. S. 546—561. Werlauff, tre Aftandlinger til K. Christian den Førstes Historie, i Skand. Literaturselskabs Skrifter, 16de Bind, S. 1 ff.

om der endnu er Adskilligt at tage i Betragtning ved denne langvarige Kirkestrid, der tør have været af ikke ringe Indflydelse paa Nordens hele paafølgende Stilling til Curien.

Keyser lader det henstaae uafgjort, om de Beskyldninger, Curien gjorde imod den ved Kong Christians Indflydelse, eller dog ifølge hans Præsentation, til Thronhjems Erkebiskop postulerede Biskop Marcellus af Skalholt, virkelig vare grundede, og hvori da Marcellus's forment Brode skal have bestaaet; og han gjør ingen Indsigelse imod, at Marcellus kaldte sig det apostoliske Sædes Legat. Men der foreligger dog nok om denne Mands tidligere Bedrifter til at man kan see, at Paverne ikke have havt Uret i at betragte og behandle ham som en uværdig Person, og at den Legattitel, han dristede sig til at føre, har været enten reent tilløiet eller i det mindste forbrudt, længe før han kom til Norden. Fortsætteren af Franciskanerlæsemesteren Detmars lybske Kronike fortæller nemlig under Aar 1428 Følgende. En Falskner ved Navn Marcellus udgav sig i de vendiske Søstæder for Magister i den hellige Skrift, hvad han dog ikke var, endskjøndt han var lærd og veltalende. Han og hans uægte Broder, der skulde gjælde for en Ridder af St. Hans's Orden, vare i Virkeligheden forløbne Franciskanermunke. De udgave sig for pavelige Legater, udsendte for at samle Penge til Udløsning af Kongen af Cypren, som Saracenerne havde fanget. Til Beviis havde de en falsk Pavebulle, hvorved de bemyndigedes til at give Alle Aflad. Efter at have bedraget Mange i forskjellige Lande med denne Bulle, kom de til Lybek og forelagde Biskop *Johan Schele* Bullen; men Biskoppen mærkede Uraad, anholdt Marcellus og tvang ham til at bekjende, hvorledes han med denne falske Bulle havde fortjent 300 Mark i Stiftet Schwerin. Han maatte nu aflevere baade Bullen og

Pengene i Biskoppens Haand og under Eed forpligte sig til at blive tilstede; men han brød snart denne Eed og undveg hemmelig. Broderen døde kort efter. Biskoppen af Lybek indberettede Sagen til Paven, der befalede ham at anholde og straffe Marcellus som en Forfalsker af Pavens Breve, dersom han atter fik ham i sin Vold; tillige paalagdes det *Cardinalen af England*, der da var påvelig Legat i Tydskland for Hussiterkrigens Skyld¹⁾, at opspore og straffe Bedrageren efter Fortjeneste. Da Cardinalen fik Nys om, at Marcellus da opholdt sig i Köln, indbød han ham til sig til Trier; og da Marcellus, som selv var fra England, haabede, at hans Landsmand Cardinalen kun havde Ære og Godt til ham, indfandt han sig, men blev strax fangen og ført ned ad Rhinen til Köln, da Cardinalen besøgte denne Stad. Her fandt Marcellus dog atter Leilighed til at undslippe, men blev kort efter forraadt, greben paany, lagt paa Pinebænken og indsat paa den kølnske Erkebiskops Stot Bruel, hvor han led Hunger og Nød. Cardinalen blev ubevægelig imod ham, uagtet han bad om Naade i et velsat latinsk Brev; men Erkebiskoppen, i hvis Magt han var, lod ham dog tilsidst komme ud, fordi Marcellus hjalp ham som Læge i en Sygdom. Samme Marcellus havde ogsaa engang tidligere været fængslet i Venedig for Bedrageri, men slap ogsaa der ved List ud af Klemmen²⁾.

Denne Fortælling faaer ikke alene stor Betydning ved Paalideligheden af den Kilde, hvoraf den er øst, og Rigtigheden af de tilfældigviis berørte Omstændigheder; men

¹⁾ Biskop Henrik af Winton, Cardinalpresbyter af St. Eusebius, almindelig kaldet Cardinalen af England, blev ved Martin d. Femtes Breve af 16de Februar 1427 sendt som legatus de latere til Germanien, Ungarn og Böhmen. 1429 faldt han i Pavens Unaade.

²⁾ F. H. Grautoff, Die lübeckischen Chroniken in niederdeutscher Sprache, 2. Th., S. 48—50.

den stemmer ogsaa aldeles med de Beskyldninger, Paven siden gjorde imod Marcellus, da denne en Snees Aar derefter havde Frækhed nok til at præsentere sig i Rom som postuleret til Erkebiskop i Throndhjem, — sagtens i Tillid til, at nu, under den 3die Pave, vare vel alle de Personer borte, der i Martin den Femtes Tid havde vidst Besked om hans ældre Bedrifter. Udentvivel har derfor den gamle norske Biskopsfortegnelse i 6te Tome af Langebeks Scriptores (p. 616) Ret, naar den kalder ham falsarius literarum Papæ. At Erkebiskop Tuve af Lund og Biskop Oluf af Roeskilde, hvem Undersøgelsen imod ham overdroges af Paven i Aaret 1456, ikke fandt ham skyldig, modbeviser ikke de ham tillagte ældre Bedragerier, thi de delegerede Dommere erklære kun, at de ikke finde den Brøde, han beskyldtes for at have begaaet i *disse nordiske Riger*¹⁾, beviist, de henstille til Paven at tage under Overveielse, om det dog ikke muligen skulde være onde Menneskers Bagvaskelse, og de forlange til Afbenyttelse, om Sagen skal fortsættes, Akterne fra *ældre Sager*, der siges at være forhandlede for Commissærer²⁾. Marcellus's Upaalidelighed skinner ogsaa igjennem de Breve, han har skrevet for K. Christian den Første eller i sit eget Navn, saavidt vi nu have dem; de ere modbydeligt forskruede, pralerske, ikke frie for smaalig List; og hvor han tør, gjør han sig gjerne bred med sin Legation og Postulation, dem han dog vel vogter sig for at komme frem med i Breve til Rom. Det tør derfor være heel uvist, om det virkelig forholder sig saaledes, som han lader Kong Christian sige i en Skrivelse

¹⁾ Saaledes ogsaa i Kong Christians Forbøn for Marcellus hos Pave Nicolaus, af 26. Juli 1454; Diplom. Christiæni primi, p. 58.

²⁾ S. R. Dan. VIII, 371.

til Domherreerne og andre Geistlige i Köln¹⁾, at da han (sidste Gang) blev anholdt i Köln paa Tilbagereisen fra Rom, hvor hans Postulation til Nidaros Kirke var forkastet, have hans Fjender spillet et skændigt Bedrageri ved i hans Herberge at henlægge falske Dokumenter, forsynede med Sigiller fra andre Brevskaber, for at han saaledes skulde komme til at gjælde for en Falskner. Efter hvad vi vide om Marcellus, der vistnok i Köln, hvor hans Rival Henrik Kalteisen maaskee selv dengang har levet og i alt Fald som forhenværende Professor har havt Forbindelser, havde Uvenner og altfor gode Bekjendte fra ældre Tid, faaer det staae uafgjort, om han her blev et Offer for Andres velberegnete Ondskab, eller om han ikke maaskee er bleven overrasket ifærd med at øve et af sine gamle Kunststykker. Han kunde vel have fræk Pande nok til at præsentere Kongen Breve fra Rom, som han selv havde fabrikeret i Köln i sit eget Huus²⁾, hvor han sagtens har været forsynet med alt Fornødent. Man maa virkelig beklage Kong Christian den Første, der i saa lang Tid lod sig føre bag Lyset af en snedig Eventyrer med en flydende Tunge og en Pen, som han vel ogsaa har været fripostig nok til at bilde Kongen ind skrev en udsøgt Latin.

Alligevel forekommer det mig meget tvivlsomt, om man har Ret til, med Prof. Keyser at give Kongen Skyld for Curiens haardnakkede Vægring ved at modtage Henrik Kalteisens Resignation, fordi han imod det norske Folks og Roms Ønsker med ufornuftig Haardnakkethed vedblev at ville fremtvinge en Stadfæstelse af Marcellus's Postula-

¹⁾ S. R. D. VIII, 360.

²⁾ Jfr. S. R. D. VIII, 361: in domesticis laribus; 401: in propriis laribus; curiam episcopi in potestatem et arbitrium receperunt (cives Colonienses).

tion og modsatte sig Olaf Thronsen, som dog, efter Keysers Mening, var den eneste virkelig berettigede Candidat til det ledige Erkesæde. At Kongen i Aaret 1450 ikke vilde anerkjende Gyldigheden af Olafs Valg, kan deels have havt meget god politisk Grund, da det jo ikke var underligt, om han betragtede Medlemmerne af Thronshjems Domkapitel med mistroiske Øine, saasom det var fra den nys afdøde Erkebiskop Modstanden mod hans Thronbestigelse var udgaaet, og han upaatvivlelig havde Ret i sin Paastand, at han efter Norges særegne Forfatning og Forhold nødvendig maatte have en Mand, han kunde forlade sig paa, til Erkebiskop; deels var han jo nødt til at forkaste Valget, naar han ikke vilde opgive sin Fordring paa Præsentationsretten, en Fordring, der hverken kan behandles som i sig selv grundløs, eller siges at have været til Norges Skade. Thi saaledes som Curien siden Midten af det 14de Aarhundrede havde brugt sin anmassede Reservations- og Provisionsret med Hensyn til Norges Primat, og saaledes som den misbrugte den i hele Norden i stedse stigende Grad fra Midten af det 15de indtil Reformationen, kunde der dog ikke længer være Tale om et virkeligt frit Valg til Thronshjems Erkesæde. Det var kun Konge og Folk i Forening, som med nogen Virkning formaaede at modsætte sig Curien; men det maa dog forudsættes, at den norske Kirkes sande Tarv med mere Virkning kunde gjøres gjældende hos Kongen end hos de af graadige og grundfordærvede Curtisaner omgivne Paver, som selv ved hvert nyt Conclave bleve slettere og foragteligere.

Det kan heller ikke saa bestemt siges, som Prof. Keyser siger det, at Olaf Thronsens Valg var lovligt. Vi kjende ikke Valgets Form; vi vide ikke, om Alt er gaaet canonisk til; vi have Intet om det uden de af Kapitlet og

Kongen udvalgte Voldgiftsmænds Kjendelse, der forkastede det ikke blot, fordi Kongens Præsentationsret var tilsidesat, men ogsaa som i sig selv af andre Grunde ulovligt¹⁾. Man har Intet at sætte herimod uden en *Formodning* om Voldgiftsmændenes Partiskhed; men dette er ikke nok til at erklære Valget for lovligt. Og overalt gav jo selv et canonisk correct Valg ikke den valgte Biskop noget jus quæsitum, men kun en Adkomst, der skulde prøves og kunde forkastes, som den da af Paverne selv er i mangfoldige Tilfælde forkastet under forskjellige Paaskud.

Kong Christian maa nu vel derefter have præsenteret Marcellus; men der foreligger Intet om, at han personlig med sær Iver og Interesse har paatrængt Kapillet denne Mand. Tværtimod ligger det i Marcellus's Forpligtelsesbrev²⁾, at Kongen snarere har med nogen Tvivl givet efter for hans Anmodning; thi det kongelige Samtykke er betinget ved saadanne Forpligtelser, som Marcellus vist neppe engang selv har kunnet troe sig istand til at opfylde, og fremtræder snarest som en Tilladelse for den Postulerede til at forsøge sin Lykke i Rom, dog saaledes, at faaer han ikke Alt udvirket der hvad han har lovet, forbeholder Kongen sig at være løst fra sit Løfte. En anbefaling for Marcellus maa det ogsaa antages, at Kongen har sendt til Rom; men vi kjende nu ikke denne, vide altsaa

¹⁾ Voldgiftskjendelsen af 7de August 1450 i Diplomatarium Christierni Primi, p. 26.

²⁾ Dipl. Norv. 2, 593. Prof. Keyser har uden Tvivl Ret i med Udg. af det norske Diplomatarium at henføre dette udaterede Aktstykke til 1450. Jeg bemærker dette, fordi jeg i min Afhandling om Herredagene i Odense 1526 og 1527 (Vidensk. Selsk. Skrifter, 5te Række, histor. og philos. Afdeling, 2. B. S. 280, Anm. 6) har forudsat, at det henhørte til Marcellus's Romerreise, hvilken jeg dengang, da dette Punkt var af underordnet Betydning, med Werlauff henlagde til 1454.

heller ikke, om den har været meget varm. Da Kalteisen i Sommeren 1452 kom til Kongen, lukkede denne ingenlunde sit Øre for hans Beskyldninger mod Marcellus¹⁾, der da vistnok har været fraværende; og om Industriridderen senere atter satte sig i hans Gunst, er der dog i Kongens Breve til Paver og Kardinaler fra Aarene 1455—57, saaledes som disse nu foreligge os efter de slette bartholinske Afskrifter af, formodentlig tildeels, Marcellus's egen Copibog, aldrig Tale om nogen Anbefaling for denne *til at blive Erkebiskop*, men ene og alene om at faae ham renset for de Beskyldninger, man gjorde imod ham i Curien. Den eneste Yttring af et Ønske om, at faae det thronhjemske Domkapitels Postulation, der ikke kan betyde Andet end dets Postulation *af Marcellus*, antaget af Paven, forekommer i Kong Christians Brev af 27de Mai 1456 til Kong Alfons af Aragonien og Neapel²⁾. Men vi vide ikke engang, om dette Ønske er af Kong Alfons forebragt for Curien. Alt hvad Kongen udtaler til denne selv gaaer ud paa, at faae Kalteisen fjernet, Marcellus frikjendt, den norske Sag endt. Brevconcipisten, o: Marcellus selv, lader vel Kongen tale prægtigt om den uretfærdigen Forfulgtes Dyd og Lærdom, han lægger ham flere Gange i Munden Yttringer om, hvorledes det gik til ved hans Postulation, der historisk skulle vise dens Upaaklagelighed; men han vover ikke at lade ham trænge paa dens Anerkjendelse. Ja to Gange, i et Brev af 1457 til Hertug Frants Sforza af Mailand og et af 1459 til Biskoppen af Uetrecht³⁾, hvor Kongen taler om Marcellus's Romerreise, kalder han ham *tunc in archiepiscopum Nidrosiensem postulatum*; og om

1) N. D. Magazin 6, 48—50.

2) S. R. Dan. VIII, 367—69.

3) S. R. Dan. VIII, 381, 401.

der nu ogsaa et Par Steder løber et postutalus ud af Marcellus's Pen efter hans episcopus Scalholtensis, saa ere der mange flere, hvor han maa nøies med den sidste Titel alene, endog i det naadige Brev til ham selv, hvori Kongen belehner ham med Vestmanøerne under Island til Løn for hans Tjenester imod Norges Krone¹⁾. Man tør derfor ikke tillægge hiin Yttring i Brevet til Kong Alfons, som man jo ikke engang veed om er kommen længer end i Marcellus's Concept, saa stor en Vægt, at Kong Christian kan fremstilles retfærdigen som den, der har sat Himmel og Jord i Bevægelse for at faae ikke alene Kalteisen fjernet, men Marcellus derefter anerkjendt som Norges Erkebiskop. Der foreligger aldeles ingen Grund til at paastaae, at han endog før 1457 vilde have vægret sig ved at gaae ind paa en Overenskomst, hvorved *han* lod Marcellus falde, om *Curien* vilde have opgivet Kalteisen.

Jeg forudseer den Indvending, at naar Kongen lader Marcellus reise til Rom som postuleret Erkebiskop i Aaret 1454, saa ligger jo deri, at han efter Kalteisens nødtvungne Afreise fra Norge 1453, og efterat Konge og Rigsraad have forlangt *hans* Fjernelse, atter har forsøgt paa at faae *Marcellus* indtrængt som Erkebiskop ved *Curien*s Hjælp og imod Norges Ønske. Men denne Marcellus's Romerreise har Werlauff vistnok kun lagt til 1454 som en Rettelse af ældre Forfattere, der i deres aldeles forvirrede og utilfredsstillende Beretninger sætte den endnu senere; hvorimod Werlauff ikke antager mere end een Romerreise, og med Rette; thi der er i Kilderne aldrig Tale om flere. Det er vel Udtrykkene i Marcellus's Forpligtelsesbrev ved Postulationen, der har bevæget Keyser til at formode, at han da, strax

¹⁾ S. R. Dan. VIII, 390.

efter 1450 altsaa, er reist til Rom for at faae denne bekræftet, medens han dog tillige fastholder Formodningen om en Reise i 1454. Der kan dog, naar man alene vil holde sig til de virkelige Kilder, og Andet kan jo ikke gjælde, ingen Tvivl være om, at Marcellus imellem Aarene 1450 og sin Død 1462 kun har været een Gang i Rom, at denne Reise foretoges i Aarene 1451—52, og at det var paa Tilbageveien han blev anholdt og plyndret i Köln. Thi det fremgaaer af Kongens Breve, ikke alene at Reisen skete i Pave Nicolaus den Femtes Tid¹⁾, altsaa inden den 25de Marts 1455, men ogsaa i det mindste et Par Aar før denne Paves Død. Paa Hjemreisen fra Rom drog Marcellus først til Mailand for at bringe Frants Sforza Kongens Lykønskning til hans Regeringstiltrædelse²⁾ — allerede et Tidsmærke, som henviser Reisen til ikke længe efter 1450, — derefter, vi vide ikke hvor længe derefter, til Köln, hvor han blev anholdt, plyndret, fængslet, men flygtede til Hertugen af Jülich og Berg, opholdt sig hos ham 6 til 7 Maaneder, kom saa til Kongen, der lod Sagen undersøge, skrev flere Gange til Pave Nicolaus³⁾, fik Svar fra ham, sendte Biskoppen af Viborg, hvormed ikke kan være meent nogen Anden end den Thorlav eller Thorleif, som 1455 kom til Bergen og blev dræbt der, til samme Pave, der opholdt ham et Aarstid, hvorpaa Eftermanden Calixtus den Tredie sendte ham tilbage uden Svar, altsaa endnu i 1455⁴⁾. Ved den Tids Befordringsmidler fører alt dette til Aarene 1451 eller 1452; og saaledes bliver der ogsaa meget bedre Sammenhæng i Begivenhederne. Den pavelige Legat, Cardinal

¹⁾ S. R. D. VIII, 362, 365, 369.

²⁾ Anf. St. 381.

³⁾ Anf. St. 362, 401.

⁴⁾ Anf. St. 362, 365, 368, 395.

Nicolaus af Cusa, efter hvis Befaling eller med hvis Tilladelse Marcellus blev anholdt i Köln¹⁾, var netop allersidst i 1450 bleven legatus de latere i Tydskland og for Bøhmen, men sendtes i August 1451 til England, eller blev i det mindste ved et Pavebreve af 15de August udnævnt til legatus de latere i England; og ved et andet Breve af Nicolaus den Femte, dat. 1ste September 1454, sendtes han i samme Egenskab til Polen²⁾. Nøie kan jeg vel ikke angive Cardinalens virkelige Opholdssted til enhver Tid; men som pavelig Legat var han under alle Omstændigheder i Tydskland 1451, maaskee ogsaa 1452 efter Tilbagekomsten fra England, men neppe 1454, da Paven i Brevet af 1ste September kun tiltaler ham som Cardinal, ikke som Legat i Tydskland eller Bøhmen. Og naar allerede disse Tidsangivelser stemme bedst med, at Marcellus anholdtes i Köln 1451 eller 1452, saa bestyrkes dette yderligere derved, at da han var kommen tilbage til Kongen og denne havde ladet Sagen undersøge, altsaa vel mindst et Aarstid efter Anholdelsen i Köln, skrev Kongen til denne Stad (for at forlange det ham Tilhørende blandt Marcellus's beslaglagte Gods udleveret) fra *Bergen*³⁾; thi dette maa have været under Kongens Ophold der i Oktober 1453. I det mindste vides Kong Christian den Første ikke at have været i Bergen paa nogen anden Tid, hvorom her kan være Tale. At Henrik Kalteisen kom til Kongen i Danmark i Sommeren 1452, fik sin Provision til Thronhjems Erkesæde antaget, og fik Kongens Øine aabnede for Marcellus's Upaalidelighed, passer ogsaa bedst til, at denne da har været fraværende.

¹⁾ Anf. St. 362, 365.

²⁾ Od. Raynaldi annales ecclesiastici, T. IX. (ed. Mansi Lucæ 1752), Fol. 552, 573, T. X. Fol. 11.

³⁾ S. R. Dan. VIII, 363, 365.

Imod den her fremsatte Sammenstilling af Tider og Forhold kan Kong Christians anbefalingsskrivelse for Marcellus til Paven af 26de Juli 1454 ikke paaberaabes; thi der er i den aldeles ikke Tale om, at Marcellus agter at fremstille sig selv for Paven eller overhovedet at foretage nogen Reise.

Men naar Marcellus's Romerreise falder i 1451—52, saa er den ældre end baade Kalteisens Provision og Begyndelsen af Kongens Strid med Curien om Erkesædets Besættelse; den er en umiddelbar Følge af Marcellus's Postulation i August 1450, og kan altsaa ikke tjene til Beviis for, at Kongen haardnakket har holdt fast ved ham, ogsaa *efterat* Curien havde forkastet ham, og efterat det norske Rigsraad i October 1453 var traadt op imod Roms Fordring.

Heller ikke det kan indrømmes, at det har været Kong Christians Modstand mod Olaf Throndsen, der har hindret denne i at blive Erkebiskop, efterat Kalteisen 1453 var fortrængt fra Norge. Der foreligger ingen Udtalelse af Kongen selv til Curien, der kunde vise os, hvorledes han har stillet sig til Olaf; men i det norske Rigsraads Brev til Paven af 15de October 1453¹⁾, hvor det forlanger Kalteisens Resignation antaget, siger det, at Kongen ønsker Olaf Throndsen²⁾. Lad være, at det er Frygten for at miste sin norske Krone, der har bevæget ham til at give efter for Folkets Ønske, saa bliver det dog altid det Modsatte af en haardnakket Trods mod Folkeønsket; og da de kongelige Sendebud vare, efter Nicolaus den Femtes Død,

¹⁾ Dipl. Norveg. 3, 598; Skand. Lit. S. Skr. 16, S. 165.

²⁾ Thi ex . . . t i det Sted, hvor Talen er herom, kan vel ikke udfyldes anderledes end til *exoptat*.

1455 komne uden Afgjorelse tilbage fra Rom, har Kongen jo anerkjendt Olaf Throndsen, der uden Tvivl har været den faktiske Styrer af Erkestolens Anliggender, som udvalgt Erkebiskop; thi han lader ham ikke alene føre denne Titel i det norske Fredsbrev af 9de Juli 1455¹⁾, men ogsaa der optræde som Medlem af Rigets Raad. Det vides heller ikke, at det norske Folk eller Rigsraadet har beklaget sig over Kongens Adfærd i denne Sag fra den Tid, da Kalteisen drog bort. Det Rigtige tør da være, at Olaf Throndsen er med Kongens Minde kommen til og fremdeles forbleven i *Besiddelse* af Erkebispedømmet i Aaret 1455, men at han aldrig er anerkjendt af Paven, eller indviet til Erkebiskop, i det mindste ikke før Henrik Kalteisens Død den 2den October 1465, hvorimod Paven 1457 stiltiende fandt sig i Olaf Throndsens faktiske Besiddelse, medens han officielt ikke vilde vide af nogen anden norsk Erkebiskop end Kalteisen.

Det forekommer mig derfor, at der ikke er fuld Grund til den haarde Dom over Kong Christian den Første, som Prof. Keyser udtaler i Anledning af denne langvarige Strid. Man kan beklage, at Kongen ikke havde Skarpblik nok til at gennemskue en Person som Marcellus, man kan dadle, at han ikke efter dennes uhæderlige Romerreise aldeles fjernede ham fra sig; men man kan hverken gjøre det til en Brøde, at Kongen ikke vilde anerkjende Olaf Throndsens Valg 1450, eller paastaae, at han imod det norske Folks Ønske har efter October 1453 endnu i adskillige Aar villet paatvinge det Marcellus som Erkebiskop og ved sin Modstand hindret Olaf i at komme i Besiddelse af Stiftet. Heller ikke kan jeg troe, at Striden imellem Kon-

¹⁾ Skand. Lit. S. Skr. anf. St. S. 172.

gen og Curien først endte 1459; thi efter Paul Justinianis Ankomst 1457 ophøre Kongens heftige Klager over Curiens Adfærd i denne Sag, der, om det Ovenstaaende er grundet, er kommen i Ro uden egentlig Afgjørelse imellem de tre Medbeilere. Man kan uden Tvivl saa meget sikkrere fastholde 1457 som det Aar, da Striden ophørte, da det er umiskjendeligt, at der dengang er overhovedet indtraadt en Forandring i Kongens hele Stilling til Romerhoffet. Æneas Sylvius Piccolomini var den 17de December 1456 bleven Cardinal og havde efter eget Ønske faaet Kong Christians Anliggender at varetage¹⁾. Det er bekjendt nok, at det fornemlig er denne Mand, der har berøvet det latinske Europa Frugterne af Baselerconciliets Reformforsøg, og at han ved en fin og bøielig Politik arbeidede tildeels med Held paa at drage Fyrsterne over til Curien for ved deres Bistand, skulde den ogsaa kjøbes ved nogen Føielighed imod *deres* Fordringer, at trykke Episkopatet i de forskjellige Nationalkirker tilbage fra den friere og selvstændigere Stilling, Baselerdecreterne hjemlede. Det var ham, der som Keiser Frederiks Sekretær fik denne og med ham flere tyske Fyrster dragne over fra Conciliet til Curien; det var ham, der bragte Wienerconcordatet af 17de Februar 1448 istand og senere forfægtede en Fortolkning af det, der berøvede den germaniske Nation Fordelene af den endog af Eugenius den Fjerde og Nicolaus den Femte anerkjendte, paa Baselerdecreterne grundede, saakaldte tyske pragmatiske Sanction; det var ham, der fravristede Bøhmerne hvad Conciliet havde tilstaaet dem; det var ham, der fordrede af den franske Konge Karl den

¹⁾ S. R. D. VIII, p. 383, hvor Kongen dog urigtigen kalder ham Cardinalpresbyter af Sta. Praxedes istedetfor af Sta. Sabina.

Syvende, og erholdt af hans Eftermand, Løftet om at opgive Frankrigs pragmatiske Sanction af 1438, som hævdede Baselerdecreterne til anerkjendt Lov i denne Nationalkirke. Det var naturligt, at denne saa overlegne og virksomme Mands Indtrædelse i Cardinalskollegiet, den man strax betegnede som det sidste Skridt til at naae det apostoliske Sæde selv, hvilket han ogsaa 21 Maaneder derefter besteg som Pius den Anden, maatte blive af betydelig Indflydelse paa Curiens Politik, navnlig da paa dens Holdning imod den germaniske Nation, Tydskland og Norden m. fl. Lande, i hvis Anliggender Æneas Sylvius hidtil fortrinsviis havde grebet ind. Men i Norden indtraadte ganske kort efter ogsaa en betydelig Vending, da Christian den Første kronedes til Sverrigs Konge den 29de Juni 1457. Karl Knudsens Flugt bragte ikke alene Sverrigs Krone paa samme Hoved som Danmarks og Norges; men den gjorde for nogle Aar Ende paa den indre Krig i Norden selv og fjernede navnlig al Fare for Kongens Herredømme i *Norge*. Den Grund, der vel fornemlig havde indtil da gjort Erkesædets Besættelse saa vigtig for Kongen: at udelukke enhver Tilhænger af Karl Knudsen, og at lægge — man kan sige Vicekongedømmet i Norge i en aldeles paalidelig Mands Haand, tabte med Sverrigs Erhvervelse det Meste af sin Vigtighed; nu kunde det kun være den mere theoretiske Paastand paa Kronens Præsentationsret, der blev at gennemføre hos Curien, hvorimod dennes Velvillie og Bistand til at hævde den svenske Krone blev af overveiende Betydning for Kongen. For at vinde den, maatte Kongen blive villig til at føie sig efter Rom i mindre vigtige Fordringer. Saaledes forandrede Forholdene næsten samtidigt baade i Rom og i Norden, og det paa en Maade, der naturligen førte dem

hinanden nærmere. Dette ligger i Situationen; men det bestyrkes ogsaa ved en opmærksom Betragtning af de os levnedede historiske Aktstykker. Thi naar man seer, at den første danske Gesandt, der vendte tilbage fra Rom efter at Æneas Sylvius var bleven Cardinal, Italieneren Giminiano Trevisani, træffer Kongen i hans nye svenske Residents; naar man seer, at Kongen nu finder sig i hvad han hidtil havde bekæmpet saa heftigt: en norsk Bispestols Bortgivelse uden hans Præsentation, ved reen pavelig Provision; naar man seer denne nye bergenske Biskop, Genueseren Paul Justiniani, strax sendt tilbage til Rom som Kongens Gesandt med Breve til Pave og Cardinaler, der tale i en anden og mildere Tone, end hidtil; naar den samme Konge, som før 1457 paastod Gyldigheden af den franske og den tyske pragmatiske Sanction ogsaa for sine Riger, efter dette Aar ikke mere omtalte disse Rom, og navnlig Æneas, saa forhadte Akter, men derimod paaberaabte sig den Sidstes eget Værk: Wienerconcordatet af 1448; og naar endelig Kongens Forhold til Rom derefter vedblivende er et andet end i hans otte første Regjeringsaar: — kan man da afvise Tanken om, at det netop er Trevisanis og Justinianis Ankomst fra Rom, der i 1457 har skaffet Æneas Sylvius's Anskuelser Indgang hos Kongen og derved bragt denne i en ny Stilling saavel til Rom som til sine egne Rigers Prælater, — en Stilling, hvis Grundtanke var, at Curien og Kronen enedes om til fælleds Fordeel at holde Episkopatet i Ave. For at opnaae et saa betydeligt Resultat maatte det forekomme Curien som underordnet, at paanøde Norge Kalteisen til Erkebiskop, og Kongen, at nøde den til at tage hans Udnævnelse tilbage. Derfor troer jeg, at blandt andre Breve, som Trevisani bragte fra Rom, har

navnlig det, Kongen modtog fra Æneas Sylvius's Ven Cardinal Colonna¹⁾, indeholdt en Meddelelse fra Pave Calixtus, hvorved Striden om Norges Erkesæde bragtes i Ro. Thi da Kongen i sit Svar til Cardinalen siger: — licet responsum domini Apostolici, quod nuper consilio et parlamento regni nostri Norvegiæ destinavimus in causa Nidrosiensis ecclesiæ, timeamus eis non plenius placiturum, *ut ea ecclesia manebit destituta*, og da Sagen derefter falder hen, saa maa Pavens Svar, som Cardinalen meddelte, omtrent have været følgende: »Jeg vil give saa vidt efter, at jeg ikke længer vil forlange Henrik Kalteisen sat i virkelig Besiddelse af Erkesædet; men jeg vil ikke tage min Formands Provision tilbage eller begaae et politisk Selvmord ved at give efter for et Folks og en Konges Paastand, der har den Ret, jeg skal forsvare²⁾, afgjort imod sig. Jeg kan altsaa ikke anerkjende og indvie Olaf Thronsen, men vil lade det hengaae upaataalt, at han bliver i Besiddelse af Stiftet. Lad ham da udøve Bestyrelsen og Jurisdictionen, men med Hensyn til *ea quæ sunt ordinis* holde sig en Viebiskop eller søge Hjælp hos andre Biskopper.« Om, dette nu endog ikke var en tilfredsstillende Opfyldelse af Kongens og det norske Folks Ønsker, saa var det dog et Tilbud, der kunde modtages, og omtrent det Yderste, der kunde ventes; og derved er det vel ogsaa blevet i Olaf Thronsens øvrige Embedstid. Thi er denne Erkebiskop nogensinde bleven confirmeret

¹⁾ S. Rer. Dan VIII, 382.

²⁾ At Pavernes Adfærd i denne Strid var, om og haard imod Kongen og Norge, dog overcensstemmende med den canoniske Ret og Wienerconcordatet, er ubestrideligt.

og ordineret af Paven, eller er det i al Fald skeet førend Henrik Kalteisens Død 1465? og har han selv foretaget nogen Ordination? Det var værd at vide det.

Der ere vel endnu adskillige Afsnit, som egne sig til nærmere Drøftelse; men disse Bemærkninger ere allerede blevne vidtløftigere, end at jeg tør gjøre større Fordringer til Læsernes Taalmodighed, især da dette Tidsskrift kommer i Manges Hænder, som ikke kunne forudsættes at kjende Bogen selv. De ville, haaber jeg, ogsaa være tilstrækkelige til at vidne om den levende Interesse, der maa vækkes ved at gjennemgaae det ligesaa tiltrækkende som belærende Hovedværk, hvormed den lærde Forfatter har beriget Nordens Historie.

Efterat disse Bemærkninger vare ikke alene skrevne, men tildeels trykte, er Slutningen af Prof. Keyser's Værk udkommet. Forfatteren behandler deri Norges Overgang fra Selvstændighed til Forening med Danmark, Reformationens Indførelse, de sidste urolige Optrin paa Island, og den almindelige Charakteer af Catholicismens Slutningstid. — Den første af disse Afdelinger, hvori den norske Kirke- og Statshistorie falde ganske sammen, fremstiller de samme Begivenheder, der i en anden Forbindelse ere for nogle Aar siden skildrede i min Grevens Feide. At Prof. Keyser har underkastet dette Arbeide en nøiagtig, indtrængende Prøvelse, er umiskjendeligt; men i det Hele er han dog kommen til omtrent den samme Opfattelse af Begiven-

hedernes indre Sammenhæng, — et Resultat, der er saa meget mere tilfredsstillende, som det vel fra nu af tør ventes, at man fra norsk Side vil kunne tale om Foreningen med Danmark uden at falde tilbage i f. Ex. Justitiarius J. C. Bergs bittre Tone. De ledende Hovedpersoner i Overgangskampen, navnlig da den sidste uheldige Erkebiskop Oluf Engelbrechtsen, bedømmer Prof. Keyser vistnok anderledes og mildere, end det har været mig muligt; men dette er kun hvad der maa betragtes som den naturlige Følge af Forskjellen i den norske og den danske Forfatter's Standpunkt og Opgave. Med Videnskabsmandens Alvor har Prof. Keyser her som i sit hele Værk søgt den historiske Sandhed for dens egen Skyld, uafhængigt af personlig Lyst og Ulyst; ogsaa for mig har det staaet som en Pligt, at den danske Følelse burde trænges saa vidt tilbage som det var nødvendigt for at kunne see lige og roligt paa Tingene; men ingen historisk Forsker vinder et over alle nationale Luftstrømninger ophøiet Stade. Om Nordmanden har lagt for stor Vægt paa det fædrelandske Sind hos den Mand, der gjerne vilde have hindret Danmarks Konge og Rigsraad i at brede Ligklædet over Norges døende Selvstændighed, eller om den danske Forfatter har dømt Oluf Engelbrechtsens haandgribelige Feil og Svagheder for strengt, det faaer den uhildede Læser af begge Skildringer at afgjøre. I Hovedsagen, at Norges sidste Forkæmpere ingenlunde vare deres Opgave voxne, ere vi dog enige; ogsaa kan jeg ikke indsee rettere, end at Prof. Keyser's hele Fremstilling bestyrker hvad der altid har forekommet mig som det ene Rigtige, at langt mindre enkelte Mænds bevidste, tilregnelige Stræben, end den af Mennesker uafhængige Gang i Norges Historie har med et Naturforholds ansvarsfrie Magt ført til Landets fuldstændige Indordning i den dansk-norske Fælledsstat. — Den

Plads, Tidsskriftets ærede Redaction har tilbuddt mig til de yderligere Bemærkninger, Slutningen af Prof. Keyzers Arbeide maatte fremkalde, skal jeg saaledes kun benytte til at udtale min Glæde over Fuldførelsen af dette lærerige Værk.

August 1858.
